

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРЕТВОРЕНЬ»

Студентки 2 курсу, 4-м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Сисуєвої
Тетяни Іванівни

Науковий керівник
к.е.н., старший дослідник

Адаменко
Ірина Петрівна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Макогон
Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	6
1.1. Економічна сутність фінансової політики як складової соціально-економічного розвитку країни	6
1.2. Фінансова політика у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	13
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ	22
2.1. Фінансова політика держави як складова розвитку економіки	22
2.2. Суспільні фінанси у забезпеченні пріоритетних напрямів розвитку людського потенціалу	29
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	38
3.1. Державна фінансова політика у сучасних умовах розвитку економіки країни	38
3.2. Перспективне фінансово-бюджетне прогнозування	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Формування та реалізація дієвої фінансової політики є важливою складовою соціально-економічного розвитку країни. Для підвищення результативності структурних перетворень економіки, забезпечення позитивної макроекономічної динаміки важливим є подальший розвиток системи управління державними фінансами. Основною метою фінансової політики є забезпечення економічної та соціальної стабільності, створення відповідних умов для економічного зростання. Державна фінансова політика є вагомим інститутом, який здатний в середньостроковій перспективі, у певній мірі, коригувати економічну циклічність та посилити інституційні основи економічного зростання.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку фінансових відносин можна назвати праці Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, Дж. М. Кейнса, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі.

Питанням формування та реалізації фінансової політики, її впливу на соціально-економічний розвиток країни присвячені праці вітчизняних вчених: О. Василика, В. Гейця, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, А. Мазаракі, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, Д. Полозенка, А. Соколовської, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Разом з тим, необхідним є подальший розвиток системи формування та реалізації фінансової політики в умовах економічних перетворень як складової системи державного фінансового регулювання інституційного суспільного розвитку. Зазначене свідчить про актуальність випускної кваліфікаційної роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Метою дослідження є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень формування та реалізації фінансової політики в умовах економічних перетворень.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність фінансової політики як складової соціально-економічного розвитку країни;
- узагальнити та систематизувати досвід формування та реалізації фінансової політики у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою;
- удосконалити підходи до фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери з урахуванням інституційної трансформації складових соціально-економічних відносин;
- дослідити основні засади щодо розробки бюджетної політики на середньострокову перспективу з урахуванням відповідних економічних перетворень;
- розвинути підходи до визначення пріоритетних напрямів фінансової політики із врахуванням змін макроекономічного середовища, збалансованості фінансової системи.

Об'єктом дослідження є фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку країни.

Предметом дослідження є теоретичні засади та механізми формування фінансової політики в умовах економічних перетворень.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті економічної сутності формування та реалізації фінансової політики в умовах економічних перетворень. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено досвід формування та реалізації фінансової політики у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. Методи наукового абстрагування, синтезу застосовано при визначенні пріоритетних напрямів фінансової політики із врахуванням змін макроекономічного середовища, збалансованості фінансової системи.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування фінансової політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і

торгівлі України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної аудиторської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті за темою «Фінансова політика в умовах економічних перетворень» та опубліковано у збірнику наукових праць студентів заочної форми навчання Київського національного торговельно-економічний університету.

Обсяг та структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

1.1 Економічна сутність фінансової політики як складової соціально-економічного розвитку країни

Економічна сутність фінансової політики полягає у використанні та реалізації сукупності відповідних економічних заходів, механізмів фінансово-економічного регулювання у взаємозв'язку з стратегічними пріоритетами розбудови країни з метою забезпечення суспільних потреб, збалансованого, довгострокового розвитку національної економіки. Основною метою фінансової політики є забезпечення економічної та соціальної стабільності шляхом створення сприятливих умов для економічного зростання. Формування та реалізація дієвої фінансової політики має ґрунтуватися на принципах централізації, єдності, самостійності, збалансованості, обґрунтованості, системності, комплексності, що спрямовано на забезпечення оптимальних співвідношень між складовими системи фінансового регулювання.

Темпи розвитку економічної системи країни на шляху економічних перетворень визначають зростаючу роль фінансової політики як необхідного та дієвого інструменту державного впливу на соціально-економічні процеси. Наукове обґрунтування заходів щодо регулювання фінансових взаємовідносин держави, регіонів і господарюючих суб'єктів, а також населення в процесі формування, витрачання фінансових ресурсів й контролю за їх раціональним використанням є головною передумовою ефективного державного управління в масштабах кожного регіону і всієї країни.

Головною метою фінансової політики є забезпечення відповідними фінансовими ресурсами реалізації державою і місцевими органами самоврядування покладених на них функцій, а основними завданнями слід вважати створення умов для мобілізації фінансових ресурсів у мінімально необхідних розмірах; оптимальний розподіл та раціональне використання

фінансових ресурсів; регулювання і стимулювання фінансовими методами соціально-економічного розвитку суспільства; розроблення фінансового механізму відповідно до реалій ринкової економіки; створення ефективної системи управління фінансами

Використовуючи інструменти фінансової політики держава здійснює значний вплив на обсяг та структуру валового внутрішнього продукту, стан платіжного балансу, державних фінансів, рівень зайнятості, інфляції тощо. Фінансова політика може здійснюватись за допомогою адміністративних, ринкових та змішаних методів економічного регулювання. До ринкових методів фінансової політики слід віднести використання бюджетно-податкових механізмів соціально-економічного розвитку та регулювання грошово-кредитного ринку з використанням ринкових механізмів центрального банку. Вагомим інструментом грошово-кредитної політики є регулювання облікової ставки, змінюючи значення даного показника фінансовий регулятор здійснює відповідний вплив на кредитну діяльність та рівень ліквідності банківських установ. Підвищення облікової ставки впливає на збільшення відсоткових ставок за кредитами. В умовах трансформаційних перетворень доцільним є активізація кредитування, стимулювання господарської діяльності з метою відновлення та пожвавлення економічного зростання.

Фінансова політика має досліджуватись як вагова складова системи інститутів суспільства, підвищення якісного рівня фінансового регулювання сприятиме посиленню результативності здійснення інституційних змін фінансової системи та економічного середовища у цілому. Важливим завданням фінансово-економічної політики є її належна адаптація до змін структури фінансових відносин, впливу екзогенних та ендогенних факторів на економічні процеси. Сучасні інституційні зміни системи фінансового регулювання спрямовані на формування відповідних адаптивних очікувань економічних інститутів, які посилюють тенденцію сталого економічного зростання країни на середньо- та довгострокову перспективу. Від якісного

рівня реалізації інституційних механізмів фінансової політики, в достатній мірі, залежить динамічність фінансової системи країни.

В умовах трансформаційних перетворень постає необхідність посилення впливу інструментів державної фінансової політики на економіку, вдосконалення механізму економічного зростання. Важливим є встановлення оптимальної структури фінансової системи, яка б враховувала взаємодію державного регулювання економічних процесів і відповідних механізмів саморегулювання, що потребує наявності належної інституційної системи, достатнього рівня розвитку фінансових інститутів. Вагомим завданням фінансово-економічної політики є її адаптація до змін структури фінансових відносин, впливу зовнішніх економічних факторів, якісних перетворень фінансової системи. При формуванні фінансової політики на середньострокову перспективу необхідним є врахування впливу екзогенних та ендогенних факторів на економічну систему, які визначають тенденції соціально-економічного розвитку. До екзогенних факторів відносяться темпи росту валового внутрішнього продукту країн, що формують попит на основні групи товарів вітчизняного експорту, рівень цін на продукти експорту та імпортовані енергоносії, обсяги та структура іноземних інвестицій, кон'юнктура на світових фінансових ринках, яка впливає на можливості держави здійснювати запозичення та операції по рефінансуванню державного боргу. До внутрішніх економічних факторів належить частка перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет та державні цільові фонди, прогнозований обсяг бюджетних доходів та видатків, дефіциту (профіциту) бюджету, обсяг прямого та гарантованого державного боргу, показники співвідношення заощаджень та інвестицій в економіку, грошово-кредитного регулювання.

Розробка середньострокового прогнозу фінансової політики країни має бути спрямованою на вирішення наступних завдань: зниження рівня інфляції, підтримку стабільного курсу національної грошової одиниці, підвищення рівня ліквідності банківської системи, зменшення ступеню впливу економічних ризиків на функціонування фінансових ринків, посилення фінансової стійкості

бюджетної системи, покращання дієвості структурних перетворень фінансової системи, стимулювання заощаджень населення та їх подальша трансформація у інвестиції в реальний та фінансовий сектор економіки. Пріоритетним напрямом вдосконалення інституційного середовища механізму фінансової політики є підвищення частки наукоємного та високотехнологічного виробництва в структурі валового внутрішнього продукту, посилення результативності державного інвестування, створення належних умов для впровадження інновацій у виробничий процес, сприяння залученню іноземних інвестицій. Реалізація зазначеного потребує посилення дієвості механізмів захисту прав інвесторів, подальшого розвитку фінансово-кредитних інструментів, покращання рівня адміністрування податків та забезпечення довгострокової макроекономічної стабільності.

В умовах трансформаційних перетворень, бюджетний дефіцит використовувався як дієвий інструмент антициклічного регулювання, що в свою чергу, зумовило зростання рівня державного боргу. Крім того, в даний період часу, реалізовувались державні програми рекапіталізації фінансових установ, збільшення рівня ліквідності банківської системи, викупу проблемних фінансових активів. З огляду на зазначене, одним із пріоритетних напрямів фінансової політики є зниження рівня державного боргу та боргового навантаження на бюджет. Із поступовим відновленням економічного зростання здійснюється оптимізація бюджетних видатків шляхом встановлення граничних меж видатків на середньострокову перспективу. Важливим є подальше реформування системи державних фінансів, що сприятиме досягненню довгострокової макроекономічної стабільності. Інституційні зміни податкової політики повинні бути спрямовані на зниження рівня макроекономічних ризиків сповільнення темпів зростання економіки. Одним із заходів вдосконалення податкової політики визначено скорочення обсягу податкових пільг, що дозволить збільшити доходну частину бюджету.

На сучасному етапі розвитку постає необхідність подальшого вдосконалення фінансової політики, яка б забезпечувала сприятливі умови для

відновлення динаміки стійкого економічного зростання, розвитку внутрішнього ринку товарів та послуг, оптимізації механізму формування та розподілу національного доходу та валового внутрішнього продукту між галузями економіки та населенням. В процесі реалізації виваженої бюджетно-податкової, грошово-кредитної, соціальної і інвестиційної політики, органи фінансового регулювання мають більш поглиблено враховувати інституційний підхід щодо формування архітекτονіки фінансової системи, з огляду на структурні особливості економіки та пріоритети суспільного розвитку. Для підвищення результативності структурних перетворень економіки та забезпечення макроекономічної стабільності важливим є удосконалення системи управління державними фінансами. Доцільним є посилення дієвості податкової політики країни, запровадження середньострокового бюджетного планування, стратегічного планування на рівні головних розпорядників бюджетних коштів, підвищення рівня ліквідності державних цінних паперів, подальший розвиток системи внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю. У сфері податкової політики необхідним є реалізація заходів щодо спрощення певних процедур податкового адміністрування, зменшення кількості витрат часу на сплату податків та подачу податкової звітності, зменшення кількості податкових платежів, підвищення рівня інституційного середовища податкової системи. Важливим є поступове зниження показника питомої ваги видатків зведеного бюджету та бюджетів державних цільових фондів у валовому внутрішньому продукті у середньо- та довгостроковій перспективі.

Реалізація грошово-кредитної політики в середньостроковій перспективі має ґрунтуватися на принципах забезпечення цінової стабільності, поглиблення координації із бюджетно-податковою політикою країни, підвищення дієвості політики щодо встановлення валютного курсу використовуючи ринкові методи регулювання, забезпечення належного рівня прозорості діяльності грошово-кредитного регулятора перед суспільством. Поступове та обґрунтоване зростання показника монетизації економіки в середньостроковій перспективі є одним з необхідних заходів активізації ділової активності; щодо сприяння

розвитку внутрішнього фінансового ринку та посилення рівня його ліквідності; створення умов для залучення інвестицій. Пріоритетним напрямом валютної політики є поступове підвищення гнучкості курсоутворення, що надасть можливість зменшити участь центрального банку в операціях на внутрішньому валютному ринку та відповідно знизити вплив зазначених операцій на формування грошової пропозиції.

Значну роль у забезпеченні збалансованого економічного зростання належить бюджетно-податковій політиці.

Вагомим інструментом впливу держави на соціально-економічні процеси є бюджетне регулювання у сфері видаткової частини бюджету, механізм впливу видатків бюджету на обсяг сукупного попиту та пропозиції передбачає доцільність їх збільшення у період економічного спаду та відповідно зменшення у період стійкого економічного зростання. Водночас, важливим є формування оптимальної структури видаткової частини бюджету, яка була б достатньою для виконання основних функцій держави у сфері соціального захисту, національної оборони, забезпеченні громадського порядку, охорони здоров'я, освіти а також створювала відповідні можливості дієвого впливу державних фінансових інститутів на економічну систему. Пріоритетним напрямом впливу держави на рівень економічного зростання є розбудова інфраструктури, якісний рівень якої значною мірою впливає на рівень ділової активності, інтенсивність торговельного обороту, що позитивно відображається на покращенні рівня економічного розвитку.

Основними напрямами змін у бюджетній та податковій політиці є створення сприятливих умов для розвитку виробництва, стимулювання сталої економічної і соціальної розбудови держави; реалізація виваженої боргової політики; надання послуг для задоволення суспільних потреб виходячи з принципу забезпечення їх надання з урахуванням реальних державних ресурсів; поступове підвищення соціальних стандартів; проведення реформування міжбюджетних відносин з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку територій; концентрація ресурсів бюджету на виконанні пріоритетних державних цільових програм.

Для досягнення зазначених цілей необхідно виконати наступні завдання: утримання граничного розміру дефіциту бюджету на рівні не більш як три відсотка прогнозованого річного обсягу валового внутрішнього продукту; залучення кредитів міжнародних фінансових установ для реалізації проектів економічного та соціального розвитку країни у межах, визначених дефіцитом бюджету; збереження частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет на рівні, що не перевищує прогнозований на поточний рік. Утримання обсягу державного боргу доцільно на економічно безпечному рівні з метою забезпечення економічної та фінансової стабільності; вжиття заходів для здійснення активних операцій, пов'язаних з управлінням державним боргом та ліквідністю єдиного казначейського рахунка у межах граничного обсягу державного боргу.

Фінансова політика країни для підвищення рівня її результативності потребує постійного удосконалення системи прогнозування фінансово-бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу. Важливим є поєднання сукупності методів прогнозування, в тому числі детерміністичного, стохастичних, макроекономічного моделювання на основі системного підходу, що забезпечить посилення якісного рівня фінансового прогнозування та сприятиме підвищенню адаптивності фінансово-бюджетної політики до соціально-економічних трансформацій. У процесі прогнозування доходної частини бюджету важливим є використання динаміки, особливостей та сезонності надходжень доходів. Визначено основні фактори впливу на динаміку найбільш значимих податкових надходжень до бюджету, в тому числі податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, акцизного податку та мита. Обґрунтовано доцільність подальшого розвитку механізму оцінки ефективності використання видатків державного та місцевих бюджетів виходячи з ґрунтовного аналізу їх кількісного впливу на економічне зростання та соціальний розвиток, що потребує розширення сфери застосування програмного та галузевого підходу в процесі бюджетного планування.

Проведення виваженої і послідовної фінансової політики надасть можливість забезпечити підтримку макроекономічної стабільності, збалансованість та стійкість бюджетної системи, утримання бюджетного дефіциту в економічно безпечних межах, підвищення якості надання соціальних послуг та посилення соціального захисту громадян, що сприятиме соціально-економічному розвитку країни та підвищенню рівня життя і добробуту громадян.

1.2. Фінансова політика у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

Вдосконалення економічної політики має здійснюватись з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку держави та позитивного досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою. На даному етапі розвитку фінансових відносин доцільним є визначення напрямів економічного регулювання, пріоритетів фінансової політики виходячи з основоположних засад соціально-економічного розвитку країни на середньо- та довгострокову перспективу. Імплементация зарубіжного досвіду удосконалення фінансової політики повинна здійснюватися з урахуванням відповідних можливостей та потенційної результативності його запровадження. Підхід розвинутих країн до формування фінансової політики є важливим з позиції необхідності оцінки впливу рівня та структури оподаткування, державних видатків на економічне зростання країни, визначення оптимального рівня монетизації економіки з метою стимулювання соціально-економічного розвитку завдяки їх багаторічному прогнозуванню макроекономічних показників виходячи із циклічності економічного розвитку. Крім того, доцільним є врахування відповідного досвіду в частині напрямів використання бюджетних ресурсів з урахуванням особливостей функціонування національної економіки.

У сучасних умовах, державне фінансове регулювання у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою відіграє вагомую роль у забезпеченні економічного розвитку, в тому числі шляхом підтримки рівня

сукупного попиту. Пріоритетними заходами економічної політики розвинутих країн є здійснення адаптивного грошово-кредитного регулювання, реалізація структурних перетворень фінансової системи, збалансування бюджету в межах економічного циклу. Можливість бюджетного стимулювання економіки, в значній мірі, залежить від динаміки показників боргової стійкості та тривалості економічної рецесії. Накопичений світовий досвід свідчить, що удосконалення державної фінансової політики потребує врахування структурної динаміки перетворень економічної системи та особливостей моделі соціально-економічного розвитку країни.

У більшості розвинутих країн заходи державних фінансових інститутів спрямованні на розширення внутрішнього попиту шляхом використання комплексу фіскальних та монетарних інструментів і важелів регулювання економіки. Особливістю країн з трансформаційною економікою є постійне проходження інституційних змін фінансової політики та її складових, що спрямовано на посилення рівня її ефективності. Використовуючи кредитну складову трансмісійного механізму грошово-кредитної політики було досягнуто позитивних результатів у сфері відновлення економічного зростання та досягнення цінової стабільності. Особливістю функціонування фінансових ринків в країнах з трансформаційною економікою є значний розвиток фінансових послуг, у той же час потребує подальшого розширення сфера діяльності небанківських фінансових інститутів, фондових ринків, формування сприятливого податкового клімату для учасників ринку з метою збільшення обсягів інвестицій, удосконалення державного регулювання та підвищення рівня прозорості, капіталізації та ліквідності фінансових ринків. Інструменти та важелі монетарної політики забезпечують відповідну грошову пропозицію для розширеного відтворення розвитку економіки [11].

Перерозподіл валового внутрішнього продукту через дохідну частину бюджетної системи відіграє вагомую роль у соціально-економічному розвитку суспільства. На ефективність державного фінансового регулювання певним чином впливає рівень показника частки бюджетних доходів у ВВП. Переважну

частину доходної частини бюджету становлять податкові надходження. Важливим завданням державних фінансових інституцій є розробка та реалізація виваженої бюджетно-податкової політики, яка б забезпечувала достатній обсяг фінансових ресурсів та сприяла економічному зростанню. Так до країн, з найбільш помірним рівнем оподаткування (до 20 відсотків ВВП) належать Латвія, Литва, Словаччина, Чехія. Найменший середньозважений показник питомої ваги податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті за період 2013-2017 років спостерігається у Словаччині та відповідно становить 16,19 відсотка. До групи країн з найбільшим рівнем оподаткування (понад 30,0 відсотків ВВП) належать Данія, Фінляндія, Швеція. Найбільший середньозважений показник частки податкових надходжень у ВВП в країнах ЄС за період 2013-2017 років спостерігався в Данії та відповідно становив 45,52 відсотка. Якщо розглядати структуру податкових надходжень у розрізі прямих та непрямих, варто зауважити, що за період 2013-2017 років, найбільшу питому вагу непрямих податків у загальній структурі (понад 60%) мають Болгарія – 71,5 відсотка та 14,8 відсотка ВВП відповідно, Естонія – 64,0 та 13,2 відсотка, Литва – 61,2 та 10,8 відсотка, Угорщина – 63,4 та 16,2 відсотка, Польща – 63,1 та 13,4 відсотка, Словенія – 61,4 та 13,8 відсотка, Словаччина – 63,8 та 10,2 відсотка. Водночас найбільша частка прямих податків у загальній структурі (понад 55 відсотків) за період 2013-2017 років спостерігається у Данії – 62,8 відсотка та 29,4 відсотка ВВП, Бельгії – 56,2 та 16,3 відсотка, Великобританії – 57,0 та 16,4 відсотка, Фінляндії 55,4 та 16,7 відсотка відповідно.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що спрямованість фінансової політики значною мірою формує вектор розвитку соціально-економічних відносин у державі. Пріоритетними цілями фінансової політики Франції в умовах світової фінансово-економічної рецесії стали: стимулювання економічного зростання шляхом використання відповідних фінансових інструментів, посилення впливу бюджетного регулювання у системі соціально-економічного розвитку суспільства, надання трансфертів найменш незахищеним верствам населення, відновлення кредитування малого та середнього підприємництва, стимулювання зайнятості та збільшення обсягів державного інвестування,

підтримка банківської системи країни. Водночас, варто зауважити, що в умовах циклічного зниження обсягу бюджетних доходів реалізація зазначених заходів спричинила збільшення питомої ваги дефіциту бюджету у ВВП з 3,2 відсотків у 2008 році до 7,0 відсотка у 2010 та 6,4 відсотка у 2015 роках. Тому, важливим пріоритетом фінансово-бюджетної політики Франції на середньострокову перспективу є оптимізація рівня бюджетного дефіциту, зниження ризиків боргової кризи та подальше стимулювання економічного зростання дієвими інструментами фінансово-економічного регулювання.

Доцільним і необхідним для підвищення ефективності бюджетно-податкової політики як важливої складової фінансової політики є аналіз еволюції фіскальних правил Франції, направлених на оптимізацію розміру бюджетного дефіциту. Уряд Франції визначив серед основних пріоритетних напрямів вдосконалення бюджетно-податкової політики на 2014-2016 роки скорочення обсягу податкових пільг та запровадження мораторію на введення нових, що дозволить посилити фіскальну ефективність податкової системи країни та збільшити обсяг доходів бюджету.

Необхідно відзначити, що одним із вагомих пріоритетів фінансової політики більшості розвинених країн світу на середньострокову перспективу на сучасному етапі розвитку соціально-економічних процесів є зниження рівня державного боргу та боргового навантаження на бюджет. У роки економічної рецесії та подальшого відновлення економіки рівень державного боргу суттєво підвищився, що викликано необхідністю додаткових видатків із бюджету з метою стимулювання економічного розвитку з одночасним зниженням обсягу бюджетних доходів.

У сфері монетарної політики, в умовах сучасних трансформаційних перетворень Угорщині доцільно проводити м'яку модель грошово-кредитної політики, натомість посилювати вплив фіскальної політики. Водночас, слід відзначити, що протягом останніх років економічні ризики обмежують можливості проводити дієву антициклічну фінансову політику. Реструктуризація державного боргу та підвищення конкурентоспроможності

угорського експорту може бути досягнута шляхом послаблення обмінного курсу грошової одиниці.

Розглядаючи особливості фінансової політики Португалії доцільно зауважити, що на даному етапі економічного розвитку одним із її ключових пріоритетів є продовження дії заходів бюджетно-фінансової консолідації. Так, бюджет країни на 2016 рік передбачав зростання доходної частини бюджету та оптимізацію бюджетних видатків з метою мінімізації негативного впливу фіскальної консолідації на економічне зростання. Податкова політика країни значною мірою направлена на розширення податкової бази, що дозволить підвищити фіскальну ефективність податкової системи та спростити податкове адміністрування. Податкову базу по ПДВ заплановано розширити за стандартною ставкою з 60 до 80 відсотків від загальної бази, що дозволить забезпечити збільшення податкових надходжень до бюджету на 1,2 відсотка ВВП. Крім того, підвищення ставки податку на доходи фізичних осіб дозволить забезпечити зростання бюджетних доходів на 0,5 відсотка ВВП.

Доцільним є дослідження фінансової політики Норвегії, у країні де спостерігаються найвищі показники соціально орієнтованої ринкової економіки. Варто відзначити, що стан бюджетної стійкості держави в сучасних умовах економічних трансформацій залишається на достатньо високому рівні. За прогнозами фінансових експертів та урядових інститутів загальний профіцит держаного бюджету становитиме 10,5 відсотків ВВП, а чисті активи уряду (стабілізаційний фонд) досягне значення 225 відсотків ВВП.

Разом з тим, у довгостроковій перспективі Норвегія може зіштовхнутися із значними фінансовими проблемами, що пов'язані, у тому числі зі зменшенням питомої ваги нафтових доходів у валовому внутрішньому продукті та витрачанням ресурсів стабілізаційного фонду у середині 2020-х років. Крім того, очікується що зростатимуть видатки на виплату пенсій у зв'язку із поступовим старінням населення. Також поступово збільшуватиметься частка видатків на охорону здоров'я по відношенню до валового внутрішнього продукту. Важливим є подальше реформування системи державних фінансів,

спрямованого на досягнення довгострокової макроекономічної стабільності. Модернізація податкової політики повинна сприяти зниженню рівня макроекономічних ризиків сповільнення посткризового відновлення. Одним із вагомих заходів вдосконалення податкової політики визначено скорочення обсягу податкових пільг у сфері іпотечного кредитування. Сприятливі податкові умови зумовили збільшення обсягу іпотеки, а в умовах економічної рецесії – іпотечного боргу. Слід зауважити, що реальна ставка оподаткування нерухомості у Норвегії є однією із найнижчих у країнах ОЕСР. Визначено, що доцільним є удосконалення шкали прогресивності майнових податків та зміцнення фінансової стабільності, у тому числі за рахунок зниження ризиків, пов'язаних із надмірним обсягом іпотечного боргу в країні.

Однією з цілей монетарної політики країни на 2015-2017 роки є утримання показника індексу споживчих цін на рівні 2,5 відсотка, водночас падіння цін на сировинну створює певні ризики існування дефляції, що негативно впливатиме на економічне зростання. Також існують певні макроекономічні ризики пов'язані з послабленням курсу Євро, що може зумовити проведення більш м'якої монетарної політики держави. Національний Банк поступове скорочуватиме стимулювання економіки грошовою масою, так було підвищено базову ставку з рівня 1,25 відсотка до 2,25 відсотка відповідно. Зазначений захід спрямований на зниження рівня ризиків дефляції, іпотечного кредитування. Пріоритетом реалізації монетарної політики є розширення обсягу банківського капіталу та підвищення рівня ліквідності. Також продовжується політика підтримки банківської системи шляхом рекапіталізації банківського капіталу через обмеження виплати дивідендів та нерозподіленого прибутку [13].

Світова фінансово-економічна криза внесла відповідні корективи до бюджетної політики Німеччини. Було вирішено суттєво збільшити видатки на підтримку фінансово-банківських інститутів та на стимулювання реального сектору економіки. Бюджетний дефіцит став антициклічним регулятором економіки, направленим на пришвидшення часу виходу країни із економічного

спаду. Водночас, із поступовим відновленням економічного зростання Німеччина розробила систему заходів бюджетно-фінансової консолідації, яка в свою основу заклала обмеження бюджетних видатків шляхом підвищення якісного рівня бюджетного планування із встановленням граничних меж бюджетних видатків на середньострокову перспективу, посилення контролю за цілеспрямованим витрачанням бюджетних коштів. Крім того, пріоритетними заходами є оптимізація податкових пільг, що направлено на зростання обсягу доходів бюджету.

До основних стабілізаційних заходів Німеччини для підтримки стабільності фінансового сектору варто віднести розробку програм рекапіталізації фінансових установ, збільшення рівня ліквідності банківської системи, викуп проблемних активів та створення спеціальних інститутів ліквідації установ-банкрутів. Досвід країн з трансформаційною економікою показує, що спрямованість фінансової політики визначає характер соціально-економічних відносин. Так, бюджетна політика як складова фінансової політики спрямована на проведення всебічної модернізації економіки, створення умов для підвищення її ефективності й конкурентоспроможності, довгострокового сталого розвитку та поліпшення інвестиційного клімату. В середньостроковій перспективі вона покликана сприяти відновленню макроекономічної збалансованості на основі зменшення залежності бюджетних зобов'язань від нафтогазових ресурсів та поступового зниження дефіциту федерального бюджету, забезпечити умови для активізації модернізації економіки, у тому числі за рахунок структурних перетворень у сфері освіти та охорони здоров'я, відновлення економіки, вирішення найважливіших соціальних завдань та формування інноваційної економіки [12].

Основна мета фінансової політики соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь є зростання добробуту і поліпшення умов життя населення на основі вдосконалення соціально-економічних відносин, інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Основні напрями вдосконалення передбачають формування національної

інноваційної системи, створення сприятливих умов для розвитку підприємницької ініціативи та збільшення інвестицій в економіку; розвиток державно-приватного партнерства з метою забезпечення стійкості державної фінансової системи, розширення самостійності та відповідальності місцевих органів управління у вирішенні соціально-економічних проблем.

Бюджетно-податкова політика сприятиме підвищенню конкурентоспроможності податкової системи при безумовному виконанні видаткових зобов'язань бюджету, підтримки дефіциту та боргових зобов'язань країни на економічно безпечному рівні. До основних завдань бюджетно-податкової політики належать: вдосконалення структури й механізмів справляння податків і зборів з поступовим наближенням за їх складом й періодичності сплати до податкових систем розвинутих країн; спрощення процедур податкового адміністрування та контролю, зміцнення позицій країни в світових рейтингах; оптимізація бюджетних видатків й підвищення ефективності використання бюджетних коштів; концентрація бюджетних коштів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку країни; підвищення ефективності управління державним боргом.

Результатом реалізації фінансової політики соціально-економічного розвитку стане зростання добробуту і поліпшення умов життя населення на основі модернізації економічних відносин, інноваційного розвитку, підвищення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки.

Метою фінансової політики Республіки Казахстан є забезпечення якісного та збалансованого зростання економіки, необхідного для виконання стратегічних завдань, що забезпечуватиметься розвитком несировинного сектора з орієнтацією як на зовнішній, так і на внутрішній попит. Ключовими напрямками фінансової політики стануть підготовка до посткризового розвитку, прискорення диверсифікації через індустріалізацію і розвиток інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності людського капіталу для досягнення сталого економічного зростання, процвітання й соціального добробуту населення. В рамках диверсифікації буде здійснено перехід від екстенсивного, сировинного

шляху розвитку до індустріально-інноваційного розвитку. Виконання поставлених завдань здійснюватиметься за рахунок збалансованого використання інструментів бюджетної, грошово-кредитної, структурної, інвестиційної та галузевої політик.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що основними орієнтирами фінансової політики країн з розвинутою на трансформаційною економікою на середньострокову перспективу є оптимізація розміру бюджетного дефіциту, підвищення фіскальної ефективності податкової системи, проведення ліберальної монетарної політики, удосконалення системи управління державними фінансами з одночасним стимулюванням економічного зростання шляхом використання відповідних інституційних фінансових механізмів. Разом з тим, в сучасних умовах трансформаційних перетворень економічна політика має враховувати комплекс заходів, пов'язаних із зниженням темпів росту внутрішнього попиту та уповільненням зовнішнього попиту у країнах із розвинутою ринковою економікою.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

2.1. Фінансова політика держави як складова розвитку економіки

Фінансова політика є інструментом впливу на сферу суспільних відносин, важливими напрямками якого є перерозподіл фінансових ресурсів між складовими фінансової системи з метою досягнення динамічного економічного розвитку. В умовах структурних змін інституційного середовища фінансової моделі управління, актуальним та важливим є постійне удосконалення методологічних засад фінансової політики, підвищення рівня її адаптивної ефективності в процесі регулювання економічного циклу, посилення дієвості механізмів підтримки конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Розробка заходів фінансової політики залежить від визначених завдань, які потребують вирішення на певному етапі розвитку, зокрема: створення сприятливих умов для розвитку економіки; підвищення рівня добробуту громадян та вирішення сукупності питань щодо соціального захисту та забезпечення населення; збільшення обсягів залучень інвестицій у вітчизняну економіку тощо.

Основою для реалізації вищенаведених заходів є наступні програмні документи як Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 Про стратегію сталого розвитку «Україна - 2020», Розпорядження КМУ від 01 серпня 2013 р. № 774-р «Про стратегію розвитку системи управління державними фінансами», Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015-2020 роки, а також важливі аспекти та напрями фінансової політики висвітлено в Основних засадах грошово-кредитної політики та Основних напрямках бюджетної політики на відповідний рік. В свою чергу, основні засади грошово-кредитної політики ґрунтуються на основних критеріях та макроекономічних показниках загальнодержавної програми економічного розвитку та параметрах економічного та соціального розвитку України на відповідний період, що включають прогностні показники обсягу валового

внутрішнього продукту, рівня інфляції, розміру дефіциту державного бюджету та джерел його фінансування, платіжного та торговельного балансів. Проект Основних напрямів бюджетної політики ґрунтується на прогностичних макропоказниках економічного й соціального розвитку України, що визначено статтею 33 Бюджетного кодексу України. Узгоджені показники зазначеного проекту, шляхом прийняття Верховною Радою України бюджетної декларації, у подальшому відображаються в параметрах бюджету на відповідний рік.

Критеріями оцінки фінансової політики є ступінь досягнення цілей, які визначені державними інститутами як пріоритетні. Разом з тим, вагомим показником ефективності реалізованих заходів фінансової політики є динаміка індикаторів оцінки рівня життя населення. Відповідно до методологічних засад Світового банку даними індикаторами виступають рівень валового внутрішнього продукту на одну особу, рівень доходу на одну особу, тривалість життя населення, якісний рівень та доступність послуг освіти, охорони здоров'я, забезпеченість власним житлом.

До ринкових методів фінансової політики слід віднести використання бюджетно-податкових механізмів соціально-економічного розвитку та регулювання грошово-кредитного ринку. В період трансформаційних перетворень економіки найбільш поширеним є використання змішаних методів регулювання економіки, які передбачають поєднане використання згаданих методів регулювання [56].

Визначальне місце з поміж наявних інститутів грошово-кредитної системи, належить Національному банку, який організовує і регулює процес готівкової та безготівкової грошової емісії, встановлює правила проведення банківських операцій і реалізує заходи грошово-кредитного регулювання. Крім того, даний фінансовий інститут здійснює формування та розвиток організаційної інфраструктури грошового-кредитної системи в процесі видання нормативно-правових актів у сфері грошового обігу та діяльності комерційних банків. Національний банк здійснює регулювання грошового обороту, встановлює рівень процентної ставки рефінансування, змінює норматив і

порядок формування обов'язкових резервів, проводить активні операції з цінними паперами на ринку тощо. Впливаючи на пропозицію і попит на кредитні ресурси з боку фінансово-кредитних організацій і підприємств реального сектора економіки, макроекономічний регулятор змінює величину грошової маси, а встановлюючи правила здійснення розрахунків на території країни регулює грошовий оборот. Виходячи з вищевикладеного можна дійти висновку, що розвиток інституту центрального банку, посилення його ролі в модернізації національної економіки має принципове значення для вдосконалення грошово-кредитної системи держави.

Основною метою грошово-кредитного регулювання є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Задля виконання даної мети, Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Це передбачає збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі низьких, стабільних темпів інфляції, забезпечення цінової передбачуваності у здійсненні довгострокового планування та прийнятті управлінських рішень щодо економічного та соціального розвитку. З метою реалізації наведеного, на сучасному етапі, важливим є підвищення дієвості системи управління ризиками монетарного регулювання, встановлення обмежень щодо частки та обсягу ОВДП, які є у портфелі Національного банку, посилення методологічного та організаційного забезпечення грошово-кредитного регулювання з урахуванням плавності переходу до плаваючого валютного курсу та інфляційного таргетування.

Вагомим інструментом грошово-кредитного регулювання, який використовується з метою регулювання попиту та пропозиції на грошові кошти шляхом зміни процентних ставок за своїми операціями та шляхом надання рекомендацій щодо встановлення процентних ставок за активними та пасивними операціями банків є процентна політика центрального банку. Процентна ставка є важелем впливу на економічні процеси, застосовується у сферах економіки, банківської та зовнішньоекономічної діяльності, а також як

інструмент антиінфляційних заходів. З метою ефективного управління грошово-кредитним ринком, обсягами грошової маси в обігу, виконання функції кредитора Національний банк України встановлює за своїми операціями такі процентні ставки: облікову, за кредитами овернайт, рефінансування, за стабілізаційними кредитами, за депозитами овернайт, ставки залучення тимчасово вільних коштів банків. Важливу роль у процентній політиці відіграє облікова ставка НБУ, яка є основною офіційною ставкою та орієнтиром для економічних агентів офіційної вартості кредитних фінансових ресурсів. Облікова ставка є одним із інструментів грошово-кредитного регулювання, за допомогою якого Національний банк встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів на відповідний період і є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів, що відбуваються в макроекономічній, бюджетній сферах та на грошово-кредитному ринку. Облікова ставка є основною процентною ставкою Національного банку України. Дана ставка є важливим інструментом реалізації грошово-кредитної політики держави та орієнтиром ціни на гроші, чинником, що характеризує основні на прями змін грошово-кредитного регулювання та її розмір є найменшим серед усіх інших наявних процентних ставок, за якими центральний банк може підтримати ліквідність банків.

За період 2005-2017 років зафіксовано високий рівень кореляції між значеннями процентної ставки за депозитами та кредитами у національній валюті. Рівень кореляції даних показників із значеннями обліковою ставки НБУ також був суттєвим, хоча у 2011 та 2012 роках при зниженні облікової ставки у річному вимірі, ставки як за депозитами так і кредитами зростали, що було зумовлено достатньо вагомим рівнем кредитного ризику в банківській системі. В цілому, за останнє десятиліття середньозважений показник облікової ставки становив 9,13 відсотка, процентної ставки за депозитами у національній валюті – 10,42 відсотка, відповідно за кредитами – 16,81 відсотка. При цьому обсяг строкових депозитів у вітчизняних банках за аналізований період часу збільшився у 8,3 рази та по відношенню до валового внутрішнього продукту

становив 26,28 відсотка.

Одним з найбільш дієвих інструментів впливу центрального банку на економічні процеси є проведення операцій з купівлі-продажу державних цінних паперів на відкритому ринку. Здійснюючи дані операції центральний банк, певним чином, підтримує рівень ліквідності державних боргових цінних паперів на фінансовому ринку.

Ринок має надійно сформовану інфраструктуру, яка постійно вдосконалюється. За останні п'ять років кількість випусків державних облігацій, які допущено до торгів на фондових біржах зросла у 6,5 рази. При чому із 340 випусків ОВДП станом на 31.12.2017 року – 314 знаходились у біржовому реєстрі за I рівнем лістингу. Ефективне функціонування первинного ринку державних боргових паперів позитивно впливає не лише на реалізацію державних програм соціально-економічного розвитку, а й на кредитний рейтинг держави, закріплює за державою імідж надійного позичальника і формує позитивні тенденції щодо подальшого залучення позик на більш вигідних умовах [15].

Слід відзначити в останні роки зусилля та роботу Міністерства фінансів України та Національного банку України в сфері розширення кількості боргових фінансових інструментів – випущення в обіг ПДВ-облігацій, випуск облігацій, що можуть погашатися достроково – випуск облігацій внутрішньої державної позики, які номіновані в іноземній валюті, індексовані облігації. Водночас, незважаючи на позитивні зрушення щодо підвищення ліквідності даного виду цінних паперів, ліквідність ОВДП є достатньо низькою про що свідчать такі показники як частка біржового сегменту ринку та показник співвідношення обсягу біржових торгів облігаціями до обсягу ОВДП які перебувають в обігу. За аналізований період лише у 2006 та 2013-2014 роках зазначений показник перевищив 100 відсотків. Середнє значення приведенного показника за період 2006-2017 років складає 70,1 відсотка, в тому числі в розрізі періодів: за 2006-2009 роки – 48,1 відсотка, за період 2010-2017 років – 87,8 відсотка. Хоча в розвинутих країнах обсягів біржових торгів цінними

паперами в десятки раз перевищує обсяг випущених боргових цінних паперів.

Домінантне становище позабіржового обігу облігацій внутрішньої державної позики є чинником, що стримує розвиток ринку, а з іншого боку є індикатором ліквідності боргових цінних паперів держави. Крім того, укладання договорів з купівлі-продажу ОВДП поза фондовими біржами часто порушують принципи ринкового ціноутворення, що створює додаткові ризики як для інвесторів так і для держави. Аналіз структури власників державних боргових цінних паперів свідчить, певною мірою, про ступінь зацікавленості інвесторів щодо придбання державних облігацій. Збільшення обсягу бюджетного дефіциту та загальна розбалансованість системи державних фінансів суттєво вплинула на структуру власників облігацій внутрішньої державної позики. Якщо у 2006-2008 роках середнє значення частки НБУ у загальній структурі власників ОВДП становило 9,78 відсотка, то у 2009-2017 роках даний показник становив – 57,42 відсотка. В свою чергу, скоротилась частка банків у загальній структурі із середнього значення у 57,94 відсотка у 2006-2008 роках до 31,98 відсотка у період 2009-2014 років. Із початком фінансово-економічної кризи різко скоротилась частка нерезидентів – якщо у 2007 році їх питома вага у загальній структурі власників ОВДП становила 22,80 відсотка то у 2008 році – 1,57 відсотка.

Разом з тим, слід констатувати, що за допомогою показника МЗ аналізується не тільки динаміка рівня монетизації економіки, але й інші важливі індикатори, які лежать в основі формування та реалізації грошово-кредитної політики країни. Зокрема, Національний банк України здійснює аналіз показника попиту на гроші і відхилення пропозиції грошей від попиту, визначає причини та перелік факторів впливу на відхилення фактичного значення грошового агрегату МЗ від розрахункового рівня на основі сукупності макроекономічних показників розвитку. В свою чергу, даний грошовий агрегат є індикатором впливу наступних макроекономічних тенденцій на обсяг попиту на гроші, пов'язаних із: динамікою реального валового внутрішнього продукту, індексу дефлятора ВВП і споживчих цін, рівня реальної процентної ставки,

валютного курсу, схильності населення до заощадження або накопичення, довіри до банківської системи.

За результатами проведеного аналізу визначено, що у період 2005-2017 років показник монетизації економіки збільшився на 24,8 відсоткових пункти до рівня 61,1 відсотка у валовому внутрішньому продукті, що відповідає значенню показника країн, що розвиваються. Разом з тим, частка грошового агрегату M0 у валовому внутрішньому продукті за приведений період також зросла, у періоді 2005-2008 роках становила 14,3 відсотка, у 2009-2017 роках – 16,2 відсотка. Однак, значення показника питомої ваги грошового агрегату M0 у структурі M3 майже не змінилось: загалом за період 2005-2014 років його значення становило 29,0 відсотка, у розрізі періодів 2005-2008 років – 29,2 відсотка, 2009-2017 років – 28,6 відсотка відповідно. Значна кількість готівки у загальній структурі грошових агрегатів, в певній мірі обумовлена їх абсолютної ліквідністю, швидкістю оплати товарів та послуг, інших рахунків, значною часткою тіньової економіки, недовірою суспільства до банківської системи країни. Крім того, зміни в структурі грошової маси, яка визначається як співвідношення готівкових та безготівкових грошей, пов'язані з процесами, що відбуваються у вітчизняній економіці. Розвиток готівкового грошового обігу визначається динамікою основних макроекономічних показників: валового внутрішнього продукту, обсягу обороту роздрібної торгівлі, грошових доходів населення, індексу споживчих цін, рівнем фінансової стійкості банківської системи.

В сучасних умовах, у країні реалізується сукупність заходів, спрямованих на зниження частки готівкового грошового обігу. Зокрема, відбувається поступове зниження виплат у готівковій формі населенню заробітної плати, пенсій, соціальної допомоги та їх перерахунок на карткові рахунки в межах банківської системи країни, підвищується ефективність здійснюваних регулярних платежів, посилено вимоги до стандартів інкасації та зберігання готівки, запроваджено обмеження розрахунків у готівковій формі для придбання товарів. У подальшому, обґрунтоване зростання рівня монетизації

повинно сприяти ефективному поповненню каналів грошового обігу необхідними коштами і створити основу для забезпечення зростання заощаджень населення. Реалізація зазначеного потребує досягнення без інфляційного приросту грошової маси у валовому внутрішньому продукті країни, зростання банківських депозитів, відповідного зниження доларизації економіки, збільшення обсягу інвестиційних потоків [17].

Механізм регулювання норми обов'язкових резервів постійно вдосконалювався та адаптується до змін макроекономічної ситуації, коригуючи значення нормативів резервування. Наявні тенденції свідчать про поступове зменшення ролі інструменту обов'язкових резервних вимог в регулюванні грошово-кредитного ринку, що у цілому відповідає загальному світовому тренду щодо використання даного інструменту монетарної політики.

2.2. Суспільні фінанси у забезпеченні пріоритетних напрямів розвитку людського потенціалу

Суспільні фінанси є складовою фінансової системи держави, основними елементами яких є державні фінанси, котрі є державною власністю й витрачаються для реалізації загальнодержавних публічних інтересів; фінанси органів місцевого самоврядування, котрі є комунальною власністю й витрачаються для реалізації публічних територіальних інтересів, визнаних органами місцевого самоврядування відповідних територій; фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування, кошти яких не є державною чи комунальною власністю й витрачаються для реалізації суспільного інтересу в забезпеченні соціального захисту громадян, визнаного й гарантованого державою. Крім того, традиційне розуміння публічних (суспільних) фінансів істотно змінюється в сучасних умовах. Тобто глобалізація посилює взаємну інтеграцію країн та збільшує потреби в колективних діях для розв'язання не тільки локальних і національних проблем, а й глобальних проблем людства. З цією метою уряди різних країн в умовах фінансово-економічної кризи здійснюють модернізацію публічних фінансів у

залежності від національних особливостей та існуючих проблем, тому цей процес є не уніфікованим, а досить різновекторним. Слід зазначити, що в період ринкових перетворень та інституційних змін у суспільстві найвагомніше місце у суспільних фінансах як за впливовістю на розвиток людського потенціалу, так і за обсягами коштів, що спрямовуються на цю мету, по праву належить державним і місцевим бюджетам.

У розвиненій ринковій економіці, є функції, які приватний капітал не може виконувати. Загальна освіта, екологія, велика частина охорони здоров'я, тобто сфери розвитку людського потенціалу, що мають тривалий термін окупності витрат - це ті сфери, функцію забезпечення яких не може повною мірою виконувати приватний сектор економіки. Тому на кожному періоді (етапі) життєвого циклу людини вагома роль у регулюванні процесу розвитку людського потенціалу належить суспільним фінансам.

Держава зацікавлена в розвитку людського потенціалу, враховуючи, що, загальний національний запас людського потенціалу та швидкість його нарощування надзвичайно важливі для рівня і темпів економічного розвитку країни і саме людський потенціал визначає здатність економіки країни сприймати і використовувати нововведення. Впливаючи на поступове підвищення якості людського потенціалу, збільшення кількості висококваліфікованих кадрів та на відповідне використання їх потенціалу, держава підвищує можливості країни у забезпеченні економічного зростання. Таким чином, держава, формуючи власні інститути та забезпечуючи їх фінансування за допомогою перерозподілу частини ВВП через бюджет, реалізує соціальну функцію [100].

Механізм формування вітчизняної державної фінансової політики постійно вдосконалювався, поступово адаптуючи свою інституційну структуру до соціально-економічного стану. В умовах трансформації економіки вагомими пріоритетами бюджетної політики стали забезпечення збалансованості бюджетної системи, оптимізація видаткової частини бюджету та кількості

бюджетних програм, покращання добробуту населення, підвищення дієвості управління державним боргом.

Пріоритетним напрямом податкової та бюджетної політики країни є підвищення ефективності управління бюджетними коштами, збалансованості бюджетів усіх рівнів, фінансової самостійності місцевого самоврядування. З огляду на зазначене, необхідним є забезпечення дієвих перетворень механізму розподілу фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами для забезпечення фінансової спроможності місцевого самоврядування, посилення податкового потенціалу територій та удосконалення системи адміністрування податків та зборів.

Вагомими завданнями державних фінансових інститутів є підвищення рівня конкурентоспроможності економіки, оптимізація видатків бюджету, пов'язаних з структурними перетвореннями системи соціального забезпечення та податкової системи. Для посилення дієвості бюджетного прогнозування та планування важливим є підвищення ролі ендегенних факторів економічного зростання, розширення обсягів внутрішнього попиту, вдосконалення інституційних механізмів бюджетно-податкового регулювання, моніторингу оцінки ефективності бюджетних видатків, формування збалансованого бюджету в ході економічного циклу. У процесі прогнозування доходної частини бюджету важливим є використання динаміки відповідних фінансово-економічних показників. Потребує подальшого розвитку аналітичний інструментарій факторного аналізу, що дозволить підвищити якісний рівень прогнозування кількісного впливу екзогенних чинників та виконання доходної частини бюджету. Питома вага доходів зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за 2004-2018 роки становить 30,95 відсотка, у тому числі за 2004-2010 роки - 29,91 відсотка, 2011-2015 роки - 30,93 відсотка, 2016-2018 роки - 33,41 відсотка. Питома вага податкових надходжень зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за 2004-2018 роки становить 24,12 відсотка, у тому числі за 2004-2010 роки - 22,06 відсотка, 2011-2015 роки - 24,94 відсотка, 2016-2018 роки - 27,60 відсотка. Питома вага

неподаткових надходжень зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за 2004-2018 роки становить 6,16 відсотка, у тому числі за 2004-2010 роки - 6,87 відсотка, 2011-2015 роки - 5,68 відсотка, 2016-2018 роки - 5,29 відсотка.

Разом з тим, суттєві відмінності податкового потенціалу в розрізі адміністративно-територіальних одиниць обумовлює доцільність та необхідність здійснення міжбюджетного регулювання з метою певного вирівнювання фінансових можливостей місцевого самоврядування для виконання власних та делегованих видаткових повноважень. Найбільш дієвими складовими фінансового регулювання є податкове, бюджетне та грошово-кредитне регулювання. Основною метою грошово-кредитного регулювання є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Задля виконання даної мети, необхідно виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі, що передбачає збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі низьких, стабільних темпів інфляції, забезпечення цінової передбачуваності у здійсненні довгострокового планування та прийнятті відповідних управлінських рішень щодо економічного та соціального розвитку країни. Податкове регулювання є вагомим складовою фінансово-бюджетної політики економічного розвитку, здійснює відповідний вплив на перерозподіл валового внутрішнього продукту через податкову систему, забезпечує формування доходів бюджету з урахуванням цілей та завдань економічної моделі держави, зовнішнього та внутрішнього економічного середовища та інтересів суспільства.

Аналіз структури центральних та місцевих бюджетів провідних країн світу доводить, що збільшення витрат національних держав на вирішення проблем розвитку людського потенціалу та економічний розвиток – імперативний виклик глобалізаційному періоду розвитку людства. У минулому постсоціалістичні країни більшою мірою витрачають кошти місцевих бюджетів на освіту (табл.2.1). На охорону здоров'я – відносно малу частку, навіть нижче,

ніж на відпочинок, культуру та релігію. В Україні найвищою є частка витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я, що свідчить про необхідність подальшого реформування даної сфери.

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика структури видатків місцевих бюджетів окремих унітарних європейських країн та України, %

Показник	Болгарія	Латвія	Литва	Польща	Словачія	Словенія	Чехія	Україна
Всього видатки	100	100	100	100	100	100	100	100
Основні публічні послуги	8,6	15,2	6,3	11,1	15,5	7,4	15,4	10,5
Освіта	41,6	45,4	54,5	39,2	40,8	46,3	28,2	27,6
Охорона здоров'я	4,9	1,7	1,7	2,1	7,6	12,2	3,2	21,6
Соціальне страхування та соціальне забезпечення	8,6	7,8	15,3	11,0	6,1	4,3	9,3	17,8
Відпочинок, культура та релігія	4,7	7,3	6,3	4,8	5,6	4,5	6,9	4,2
Житлово-комунальне господарство	21,4	15,2	6,7	8,9	10,8	6,0	12,1	6,3
Оборона, громадський порядок і безпека	0,6	1,3	1,0	2,0	0,9	1,3	1,7	0,4
Інші видатки	3,6	6,1	8,2	20,9	12,7	18,0	23,2	11,6

Ключовими критеріями функціонування сучасної держави, яка позиціонує себе як «соціальна держава» та «держава розвитку» є виконання нею сучасних функцій. Призначення сучасних функцій – розвиток інтелектуально-людського (трансфери домашнім господарствам у натуральній формі, насамперед у вигляді послуг освіти і охорони здоров'я) і виробничого потенціалу суспільства (трансфери в грошовій формі і субсидії підприємствам реального сектора економіки).

Такий підхід відповідає загальносвітовим тенденціям, адже у середньому в світі на реалізацію «сучасних» функцій у середньому витрачається 17,8 % ВВП, а традиційних – 5,3 %. У розвинених країнах ці показники складають 25,0 % і 3,9 % відповідно.

Обмеженість коштів бюджету робить актуальним питання формування пріоритетів розвитку людського потенціалу та ролі суспільних фінансів у їх

реалізації. Пріоритети бюджетної політики щодо розвитку людського потенціалу мають зменшувати нерівномірність ринкового механізму розподілу доходів, розв'язувати проблеми подолання бідності, з огляду на поступове зниження рівня соціальних зобов'язань держави. Якість та обсяг людського потенціалу держави – важливий фактор забезпечення її економічного зростання на інноваційній основі, тому спрямування коштів на реалізацію пріоритетних завдань держави, що мають на меті розробку та використання інноваційних технологій, розвиток людського потенціалу є важливим напрямом ефективної бюджетної політики. У розвинених країнах держава бере на себе значну частину витрат на відтворення людського потенціалу, стимулюючи попит на наукові знання та фінансування програм інноваційного розвитку[95].

Фінансову основу для реалізації політики розвитку людського потенціалу, яка реалізується у межах соціальної політики, формують суспільні фінанси. Сучасні вчені також вказують на нерозривний зв'язок економіки суспільного сектора з бюджетом. Обмеженість коштів державного та місцевого бюджетів України в умовах політики зниження податкового навантаження на реальний сектор економіки поставила питання можливості часткового заміщення послуг, які фінансуються з бюджету платними послугами.

Слід зазначити, що суспільні блага відзначаються такими властивостями: по-перше, збільшення кількості споживачів благ не знижує їх корисності для кожного з них, по-друге, обмеження доступу споживачів до таких благ практично неможливо. Блага, які не відповідають цим властивостям, відносять до приватних.

Серед пріоритетів державної політики, спрямованої на розвиток людського потенціалу, повинно бути формування цивілізованого соціально-інституційного середовища. В Україні створено правове забезпечення соціальних пріоритетів, серед яких гарантії у сферах медичного та пенсійного забезпечення, соціальних виплат і допомог, соціального страхування, охорони материнства, мінімального рівня оплати праці тощо. Водночас, реальне фінансове забезпечення зобов'язань держави у соціальній сфері істотно відстає

від рівня не тільки західних країн, але й від ряду країн близького зарубіжжя. Так, відповідно до ст. 53 Конституції України, держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти різних форм навчання; надання державних стипендій і пільг учням та студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних закладах на конкурсній основі. Також Конституція України закріпила право громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49). Водночас нові економічні механізми господарювання, перерозподіл власності, інтенсивні демократичні, соціальні, державно-правові перетворення, що відбуваються наразі в Україні, істотно змінюють роль держави, її функції та зумовлюють кардинальне реформування соціальної сфери. У той же час, за умов об'єктивного збільшення потреб населення у медичній допомозі, з року в рік зменшуються можливості системи охорони здоров'я забезпечити населення доступною і якісною медичною допомогою через її нераціональну, економічно недоцільну інфраструктуру, помітне обмеження фінансових джерел, застарілу і неадекватну ресурсну базу та медичні технології.

Формою реалізації суспільних фінансів є фінансовий механізм як сукупність економіко-організаційних, інституційних і правових форм та методів управління суспільними фінансами з метою досягнення загальноекономічних та соціальних цілей. Реалізація соціальної функції держави, як умови розвитку людського потенціалу, передбачає використання державою фіскальних важелів регулювання. Наприклад, створення умов для забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини передбачає формування системи державних соціальних стандартів і державних соціальних гарантій та їх фінансове забезпечення за рахунок бюджетних коштів, коштів державних цільових позабюджетних коштів, через систему податкових пільг. Зменшенню диференціації доходів населення може сприяти регулювання оплати праці працівників бюджетної сфери, а також застосування прогресивних ставок оподаткування тощо.

Пріоритети бюджетної політики щодо розвитку людського потенціалу мають зменшувати нерівномірність ринкового механізму розподілу доходів, розв'язувати проблеми подолання бідності, з огляду на поступове зниження рівня соціальних зобов'язань держави та підвищення відповідальності самого індивіда за свій розвиток [58].

Актуальним для будь-якого суспільства є визначення рівня соціальних видатків. Розвинені країни світу мають досить високі стандарти соціального забезпечення та відповідний рівень видатків на соціальні потреби. Незважаючи на різні позиції щодо визначення рівня видатків соціального спрямування, не виникає сумніву, що високий рівень соціального забезпечення населення неможливий у бідній країні, тому єдиною передумовою його підвищення є реалізація стратегії прискореного економічного зростання на інвестиційно-інноваційній основі. Спрямованість державної політики на реалізацію стратегії прискореного економічного зростання не виключає збереження наявного рівня соціальної підтримки і навіть її збільшення за умов оптимізації структури бюджетних видатків щодо забезпечення їх пріоритетного спрямування на суспільний розвиток. Спрямування коштів на реалізацію пріоритетних завдань держави, що мають на меті розробку та використання інноваційних технологій, розвиток людського потенціалу, є важливим напрямом ефективної бюджетної політики. Якість та обсяг людського потенціалу та його за діяння в державі – важливий фактор забезпечення її економічного зростання.

Пріоритетними напрямами розвитку людського потенціалу, які мають опікуватися державою з використанням суспільних фінансів (зокрема, забезпечуватися за рахунок видатків державного та місцевих бюджетів) є створення умов його зміцнення та ефективного використання, покращення рівня життя людини, забезпечення соціальної безпеки (правопорядку). Відповідаючий сучасним потребам розвиток людського потенціалу в Україні потребує: забезпечення працездатного населення робочими місцями, легалізацію трудових доходів, впровадження системи медичного страхування, встановлення реального прожиткового мінімуму та вдосконалення методики

його розрахунку, що має узгоджуватися зі змінами соціально-економічних умов в країні, а також з необхідністю переходу до міжнародних стандартів надання суспільних послуг в умовах глобалізації.

У процесі розвитку ринкових відносин певна частина людського потенціалу трансформується в людський капітал, який у свою чергу стає активним чинником продуктивності економіки, передовсім формування нової економіки, або економіки знань. Передумовами трансформації людського потенціалу в людський капітал є зміна пріоритетів прикладання зусиль держави та стимулювання активізації інших джерел розвитку людського потенціалу, формування інститутів, пов'язаних з розвитком особистості на всіх етапах життєвого циклу людини.

Враховуючи, що як процес, так і система фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу є складними, багаторівневими і багатоаспектними, вирішення перелічених пріоритетних соціально-економічних проблем в Україні потребує використання позитивного досвіду здійснення соціальної та бюджетної політики у різних країнах, впровадження організаційних форм, системи фінансування, змісту орієнтирів, пріоритетів, напрямів та обмежень, обумовлених дефіцитом ресурсів.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

3.1. Державна фінансова політика у сучасних умовах розвитку економіки країни

В умовах посилення впливу екзогенних чинників на соціально-економічний розвиток країни важливим є підвищення дієвості державної фінансової політики з урахуванням інституційних змін світової економіки. Процеси фінансової глобалізації потребують належного рівня адаптації державних фінансових інститутів до змін макроекономічних показників, удосконалення їх функціональної структури. Слід зазначити, що значна залежність фінансової системи від зовнішніх запозичень може крім стимулювання економічного зростання посилити негативні тенденції та дисбаланси у розвитку суспільства. З огляду на зазначене, важливим є розробка та реалізація виваженої боргової, бюджетної, грошово-кредитної політики держави. Доцільним є забезпечення сприятливих умов для поступового збільшення частки високотехнологічної та наукоємної економіки в загальній структурі, формування відповідного балансу між забезпеченням пріоритетних заходів фінансово-бюджетної політики та збалансованістю бюджетної системи.

В процесі реалізації державної фінансової політики виникає потреба у виборі дієвого механізму впливу на економічну систему країни, що дозволить досягти виконання поставлених завдань структурної модернізації соціально-економічної моделі розвитку.

Формування та реалізація базових пріоритетних напрямів фінансової політики передбачає використання поєднання принципів суспільної необхідності та економічної ефективності й врахування впливу структури власності в економіці, векторів державної політики, що дозволить в процесі вибору стратегії й тактики управління формувати найбільш раціональні пропорції перерозподілу вартості та досягнути реалізації основних суспільних

інтересів. Принцип суспільної необхідності означає визначення ступеня достатності та надмірності втручання влади в економічну систему з точки зору забезпечення умов суспільного розвитку й досягнення політичних цілей. У свою чергу, принцип економічної ефективності означає здійснення такого централізованого перерозподілу вартості, який не перешкоджає подальшому розвитку економічної системи, а сприяє підвищенню її ефективності й результативності [10].

Вагомим чинником, що характеризує особливості та напрямки подальшої еволюції фінансової політики, виступає макроекономічна нестабільність, зумовлена кризовими явищами в економічній системі країни. Під макроекономічною нестабільністю розуміється динамічна мінливість основних тенденцій еволюції господарської кон'юнктури під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Взаємозв'язки між макроекономічною та фінансовою політикою варто розглядати як систему, що характеризується прямими та зворотними зв'язками, що дозволяє виявляти та виражати обумовленість фінансової політики еволюцією макроекономічного середовища, а також вплив реалізованих у рамках цієї політики заходів на показники грошово-кредитної, бюджетно-податкової політики та фінансового ринку.

В умовах макроекономічної нестабільності основними напрямками модернізації фінансової політики, що забезпечують її комплексний характер, є: таргетування інфляції, вільне курсоутворення, доступність довгострокової ліквідності центрального банку для банківської системи, оптимальна для реального і фінансового секторів економіки процентна ставка, орієнтація бюджетних витрат на інноваційну модель розвитку, створення мегарегулятора фінансового ринку. Вони здійснюють комплексний вплив на всі елементи фінансової політики. Їх тісна координація дозволяє мінімізувати зовнішні шоки, подолати макроекономічну нестабільність, забезпечити сталий економічний розвиток.

Основними режимами грошово-кредитної політики визнаються таргетування пропозиції грошей, курсу валюти та інфляції. Перші два режими

орієнтовані на досягнення проміжної мети: заданий темп зростання визначеного грошового агрегату або підтримання курсу національної валюти на певному рівні щодо іншого, частіше усього, резервної валюти. Проміжна мета пов'язана з очікуваним показником стабільності цін і може бути досягнута за допомогою інструментів грошово-кредитної політики [67].

Переваги таргетування валютного курсу пов'язані з меншою невизначеністю у порівнянні з режимом плаваючого курсу. Його недоліки є продовженням переваг, якщо фіксований курс не користується довірою, він може піддаватися спекулятивній атаці, у світі глобальних фінансів швидкість потоків капіталу багаторазово посилюється, центральний банк може відчувати труднощі при захисті від подібних атак. Максимальна ефективність таргетування валютного курсу для відкритої економіки пов'язана з номінальними шоками або шоками попиту, проте в такій ситуації фіксований режим важко підтримувати.

Режим таргетування інфляції з'явився на початку дев'яностих років минулого століття, та має на меті безпосередній прогноз інфляції. Перевагами даного режиму можна назвати простоту оцінки ефективності грошово-кредитної політики. Для центрального банку він є більш гнучким у порівнянні з іншими режимами, оскільки він не пов'язаний з необхідністю досягнення будь-яких інших цілей окрім стабільності цін і не обмежений застосуванням конкретних інструментів грошово-кредитної політики. Недоліки таргетування інфляції полягають в тому, що грошово-кредитна політика може бути недостатньо гнучкою та зумовлювати зайві коливань пропозиції на ринку та показників зайнятості.

Слід зазначити, що основними та найбільш дієвими формами державного регулювання економіки в сучасних умовах є макроекономічне планування та прогнозування, використання механізму державного замовлення і відповідно регулювання рівня видатків бюджету та підприємств державного сектору економіки, розробка та реалізація державних програм соціально-економічного розвитку. Прогнозування за своєю суттю - це комплексний процес розробки

ймовірного, науково-обґрунтованого прогнозу щодо перспективи розвитку досліджуваного об'єкту в майбутньому, а також можливості альтернативних шляхів досягнення об'єктом відповідних значень та стану. Макроекономічне прогнозування спрямоване на поглиблене вивчення соціально-економічного потенціалу країни, виявлення завдань розвитку національної економіки на середньо- та довгострокову перспективу з визначенням необхідного обсягу ресурсів та переліку заходів, у тому числі за умови різних сценаріїв розвитку подій.

Здійснення прогнозування макроекономічної динаміки є важливим з огляду на потребу формування бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики, покращення рівня узгодженості між ними. З урахуванням досвіду реалізації фінансового механізму державного регулювання економіки, можна дійти висновку, що ефективність управління економічними процесами залежить від якісного рівня наукового обґрунтування розвитку даних процесів, аналізу стану фінансової системи та альтернатив її розвитку, шляхів удосконалення, своєчасності прийняття рішень у сфері фінансового регулювання.

Фінансове прогнозування має базуватися на таких основних принципах: незалежності - фіскальні прогнози є результатом незалежного аналізу, проведеного фінансовими органами, національними або міжнародними науково-дослідними інститутами; прозорості – принципи прогнозування, його методи та результати доводяться до відома громадськості, бюджетно-податкові прогнози покликані служити об'єктивним орієнтиром і сприяти обґрунтованій діяльності державних та приватних установ та організацій. Процес прогнозування включає збір та аналіз необхідної інформації і формування декількох рівнів економічного прогнозу.

Необхідність довгострокового планування зумовлено зростанням ролі бюджету як інструменту державної політики в цілях досягнення стійких темпів економічного зростання та підвищення рівня життя громадян. Вона зростає у зв'язку з наявністю несприятливих тенденцій соціально-економічного розвитку:

старіння населення, високого ступеню залежності економіки та бюджету від сировинного сектору та зовнішньої кон'юнктури. Макроекономічне планування – це цілеспрямована діяльність держави, що направлена на визначення джерел формування та напрямів використання фінансово-економічних ресурсів з метою забезпечення стабільного економічного та соціального розвитку. На сучасному етапі вдосконалення фінансових відносин широко використовується індикативне планування, яке здійснюється з урахуванням ґрунтового аналізу функціонування економіки за попередній період, виходячи з особливостей фінансової політики та структури фінансової системи, адаптивної ефективності фінансових інститутів, встановлює на плановий період певні значення основних макроекономічних показників: темпів зростання валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін та виробників промислової продукції, валютного курсу, платіжного балансу, обсягів мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, облікової ставки, доходів та видатків бюджету, бюджетного дефіциту та державного боргу [68].

З метою підвищення дієвості державної фінансової політики, варто насамперед посилити взаємозв'язок індикативного прогнозування ключових показників бюджету країни із пріоритетними напрямками її соціально-економічного розвитку, збільшити можливості використання бюджетних, податкових, митних, тарифних інструментів регулювання з метою досягнення визначених цілей фінансового регулювання. Вагомими завданнями також виступають забезпечення довгострокової збалансованості та стійкості фінансової системи, підвищення ефективності державних видатків й формування сприятливих умов для забезпечення сталого соціального та економічного розвитку. Задля досягнення даної мети фінансові інститути в особі Міністерства фінансів, Міністерства економічного розвитку та торгівлі, Державної фіскальної служби, Національного банку мають зосередити свою увагу на завданнях встановлення оптимальних співвідношень між усіма складовими фінансової системи країни, реалізації виваженої бюджетно-податкової, грошово-кредитної та боргової політики з одночасним

використанням інституційних механізмів оцінки результативності видатків бюджету, здійснювати динамічне регулювання та методичне забезпечення процедур бюджетно-податкового адміністрування та операційного управління грошово-кредитною системою.

Досягнення та забезпечення довгострокової збалансованості та стійкості бюджетної системи, що є одним із головних завдань фінансової політики країни, передбачає виконання таких завдань: підвищення надійності економічних прогнозів та консервативності передумов, покладених в основу бюджетного планування, формування бюджетів з урахуванням середньо- та довгострокового прогнозу основних параметрів бюджетної системи, обліку та прогнозування фінансових та інших ресурсів, які можуть бути спрямовані на досягнення цілей державної політики, планування бюджетних асигнувань виходячи з необхідності безумовного виконання діючих видаткових зобов'язань, прийняття нових витратних зобов'язань при наявності чіткої оцінки необхідних для їх виконання обсягів бюджетних асигнувань на весь період їх виконання та з урахуванням строків і механізмів їх реалізації, дотримання встановлених бюджетних обмежень при прийнятті нових витратних зобов'язань, у тому числі за умови та в межах реструктуризації раніше прийнятих зобов'язань (у разі необхідності), управління бюджетними ризиками, в тому числі виникають внаслідок середньо- і довгострокових демографічних тенденцій, зміни макроекономічних і зовнішньоекономічних умов, створення і підтримання необхідних фінансових резервів, наявності та реалізації чіткої стратегії й правил їх управління, критеріїв та механізмів використання.

Створення умов для підвищення якості фінансового менеджменту головних розпорядників бюджетних коштів, забезпечується за рахунок розвитку методології фінансового менеджменту в секторі державного управління, а також формування критеріїв оцінки (моніторингу) їх якості. Надання методичної підтримки головним розпорядникам фінансових ресурсів щодо підвищення якості фінансового менеджменту, інституційного забезпечення розвитку внутрішнього контролю в секторі державного й

місцевого управління. Розвиток системи державного фінансового контролю забезпечується шляхом приведення системи державного фінансового контролю у відповідність з міжнародними стандартами, розмежування повноважень органів державного зовнішнього і внутрішнього фінансового контролю, впорядкування форм і методів фінансового контролю, переорієнтації фінансового контролю на контроль за дотриманням учасниками бюджетного процесу вимог бюджетного законодавства, посилення контролю за ефективністю використання бюджетних коштів, державного (комунального) майна, достовірністю звітності про результати реалізації державних та відомчих цільових програм, становлення вичерпного переліку порушень бюджетного законодавства та відповідних заходів бюджетної й адміністративної відповідальності за їх здійснення.

Важливим є забезпечення оптимізації управління державним боргом та державними фінансовими активами, спрямованими на забезпечення прийняттого та економічно обґрунтованого обсягу та структури державного боргу України, скорочення вартості обслуговування та удосконалення механізмів управління державним боргом, підвищення ефективності управління закордонними фінансовими активами. У сфері управління державними фінансовими активами ключовим завданням є підвищення доходів від управління тимчасово вільними коштами. Забезпечення зростання прибутковості від їх розміщення вимагає переходу до менш консервативної та більш ефективної стратегії інвестування. На сучасному етапі розвитку національної економіки державні гарантії відіграють важливу роль, виступаючи в якості важливого інструменту посткризової фінансової політики. Прийняття зобов'язань за державними гарантіям робить істотний вплив на основні параметри державного бюджету. Обсяг наданих гарантій формує зобов'язання держави і включається в загальний обсяг державного боргу країни.

Отже, вагомим завданням державної фінансової політики виступає постійне удосконалення діючих механізмів управління дефіцитом бюджету й державним боргом. Економічна сутність управління бюджетним дефіцитом

виявляється через складову системи управління державними фінансами, що направлена на оптимізацію показників дефіциту бюджету, пошуку джерел його фінансування та ефективне використання ресурсів, що були залучені з метою його покриття, задля досягнення державою довгострокового та збалансованого соціального та економічного розвитку. При цьому, в більш вузькому розумінні, управління дефіцитом бюджету варто розглядати як систему заходів та процедур, що пов'язана із визначенням граничних показників дефіциту, розробкою та затвердженням бюджету із дефіцитом, пошуком та залученням фінансових ресурсів на покриття даного обсягу бюджетного дефіциту, їх використання на його фінансування. Завданнями механізму управління бюджетним дефіцитом є визначення розміру та меж дефіциту та первинного дефіциту на середньо- та довгострокову перспективу виходячи з того, що бюджет має бути збалансованим у ході економічного циклу; обґрунтування та визначення структури джерел фінансування бюджетного дефіциту; координація бюджетної політики у сфері дефіциту бюджету із приватизаційною та борговою політикою держави; обґрунтування доцільності бюджетного дефіциту та напрямів спрямування фінансових ресурсів, що будуть залучені на покриття даного обсягу дефіциту бюджету; забезпечення моніторингу виконання показників дефіциту по загальному та спеціальному фонду бюджету [5].

Таким чином, метою державної фінансової політики є забезпечення довгострокової збалансованості та стійкості бюджетної системи, підвищення якості управління державними фінансами та правового регулювання фінансового ринку. Основними результатами її реалізації мають стати створення стабільних фінансових умов для економічного зростання, підвищення рівня та якості життя, забезпечення національної безпеки, створення умов для підвищення ефективності фінансового управління, забезпечення потреб громадян і суспільства в державних та муніципальних послугах, підвищення рівня їх доступності та якості, забезпечення високого рівня надходження податків і зборів, зниження обсягу податкової заборгованості, якісний облік податкових пільг і відрахувань, збільшення

частки платників податків, створення стабільної та передбачуваної податкової системи, використання оптимального рівня податкового навантаження на економіку та ефективного податкового адміністрування, переведення більшої частини витрат бюджету на принципи програмно-цільового планування, контролю та подальшої оцінки ефективності їх використання, забезпечення відповідності державних і місцевих фінансів сучасним світовим стандартам підзвітності та прозорості, підвищення ємності й прозорості фінансового ринку, забезпечення надійності і ефективності фінансової інфраструктури, підвищення стійкості та прозорості банківської системи; розвиток вітчизняного страхового ринку і підвищення його ролі в економіці країни, забезпечення ефективного функціонування системи формування та інвестування пенсійних накопичень і підвищення ролі недержавних пенсійних фондів як інституційних інвесторів на фінансовому ринку. З метою проведення якісного аналізу результатів державної фінансової політики необхідно використовувати не лише кількісні індикатори, а й якісні оцінки, що ґрунтуються на міжнародних принципах і стандартах, сформульованих у документах міжнародних фінансових організацій, насамперед Міжнародного валютного фонду і Організації економічного співробітництва та розвитку, а також рішеннях міжнародних форумів.

3.2. Перспективне фінансово-бюджетне прогнозування

Фінансова політика країни для підвищення рівня її результативності потребує постійного удосконалення системи прогнозування фінансово-бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу. Від якісного рівня формування та обґрунтованості прогнозів розвитку бюджетної, податкової, грошово-кредитної системи залежать темпи економічного зростання, ступінь виконання державою своїх зобов'язань, інвестиційний рейтинг країни та її адміністративно-територіальних одиниць. Фінансово-бюджетне прогнозування має враховувати особливості та тенденції соціально-економічного розвитку, циклічність економіки та фундаментальні фактори

впливу на стійкість та збалансованість державних фінансів. На даному етапі економічних перетворень посилюється актуальність поглибленого дослідження теоретичних та практичних питань у сфері фінансово-бюджетного прогнозування та планування, що певною мірою обумовлено необхідністю формування довгострокової стратегії розвитку держави. Разом з тим, суттєвий вплив на якісний рівень середньо- та довгострокових макроекономічних прогнозів здійснює оцінка короткострокових лагів при визначенні моменту реалізації заходів та використання інструментів фінансової політики, її структурних складових.

Важливими завданнями системи фінансово-бюджетного прогнозування є визначення ендогенних та екзогенних факторів розвитку вітчизняної економіки, ступеню їх впливу, а також виявлення основних можливостей, обмежень, тенденцій, пріоритетів соціально-економічного розвитку суспільства; обґрунтування основних показників розвитку бюджетної системи на середньо- та довгострокову перспективу; здійснення аналізу та розрахунку необхідного обсягу ресурсів, в тому числі фінансових для досягнення цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни; посилення рівня координації дій між фінансовими інститутами, що спрямовано на стимулювання темпів економічного зростання; науково-технічне, інформаційне, ресурсне та кадрове супроводження державної фінансової політики в частині сприяння збалансованому соціально-економічному розвитку.

З урахуванням можливих змін макроекономічних показників, які впливають на стан виконання доходної та видаткової частини бюджету прогноз бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди потребує відповідного уточнення раз в квартал без зміни терміну прогнозу. Уточнення бюджетного прогнозу видається можливим у разі змін основних показників прогнозу соціально-економічного розвитку країни. Міністерство економічного розвитку та торгівлі, яке розробляє сценарні умови функціонування вітчизняної економіки своєчасно інформує про це Міністерство фінансів України та Міністерство доходів та зборів України, які відповідають за розробку та

реалізацію фінансово-бюджетної політики відповідно до встановлених на них повноважень та покладених завдань. Крім того, важливим є врахування певних особливостей бюджетного процесу в частині виконання бюджету в розрізі кварталів. Можливим є перегляд показників прогнозу бюджету з урахуванням фактичних показників виконання бюджету за I квартал планового бюджетного періоду. З урахуванням даних показників може бути переглянутий прогноз надходжень до бюджету в розрізі кварталів без значних змін показників бюджету в цілому на визначений період. Однак, при значних відхиленнях фактичних від прогнозних показників доцільним є перегляд обсягів бюджетних доходів, видатків а також дефіциту (профіциту) бюджету. Надалі, уточнення прогнозу бюджетних показників на середньострокову перспективу слід здійснювати раз на квартал.

В процесі перспективного фінансово-бюджетного прогнозування визначено важливість застосування факторного аналізу, який надасть можливість здійснити кількісну оцінку впливу заданого фактору на обсяг доходної частини бюджету, в тому числі в розрізі податкових надходжень. З урахуванням того, що згадані фактори впливу є екзогенними чинниками, тому доцільним є застосування факторного аналізу виключно до прогнозування бюджетних доходів. Так як формування прогнозних та планових значень видаткової частини бюджету відбувається на основі прогнозних даних доходів бюджету та граничного обсягу дефіциту (профіциту) бюджету [66].

Фінансова політика країни для підвищення рівня її результативності потребує постійного удосконалення системи прогнозування фінансово-бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу. Важливим є поєднання сукупності методів прогнозування, в тому числі детерміністичного, стохастичних, макроекономічного моделювання на основі системного підходу, що забезпечить посилення якісного рівня фінансового прогнозування та сприятиме підвищенню адаптивності фінансово-бюджетної політики до соціально-економічних трансформацій. Державна фінансова політика має формуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку фінансово-

економічних відносин, спрямованої на створення умов для підвищення темпів економічного розвитку країни. Важливим є поглиблення економічної сутності фінансової політики як інструменту економічного зростання, подальший розвиток підходів щодо вдосконалення інституційних та методологічних засад державного фінансового механізму регулювання соціально-економічного розвитку країни на середньострокову перспективу.

Водночас, розробка прогнозу бюджету на довгострокову перспективу має розроблятися з урахуванням завдань та періоду прогнозу соціально-економічного розвитку країни на довгострокову перспективу та має уточнюватись відповідно до змін середньо- та короткострокових прогнозів економічного та соціального розвитку. В процесі формування бюджетної стратегії важливим є врахування положень бюджетних послань Президента України до Верховної Ради України, Указів Президента, Постанов Кабінету Міністрів України, Основних напрямів бюджетної політики з метою зміцнення фінансової стійкості бюджетної системи та підвищення рівня взаємоузгодженості цілей економічного розвитку та фінансових можливостей держави. Формування основних напрямів бюджетної політики на довгострокову перспективу має бути спрямованим на вирішення поставлених завдань розвитку економіки та розбудови соціальної інфраструктури, оптимізації рівня соціального захисту з дотриманням принципів економічної обґрунтованості, соціальної справедливості та субсидіарності. Крім того, бюджетна стратегія має включати у собі не тільки прогноз та план індикативних показників розвитку бюджетної системи але й питому вагу видатків на цільову програму соціально-економічного розвитку в структурі видаткової частини бюджету та валовому внутрішньому продукті з урахування терміну виконання та реалізації даних програм. Зазначене, сприятиме формування збалансованого бюджету в ході економічного циклу, посилить позитивний вплив видатків бюджету на розвиток вітчизняної економіки а також підвищить рівень керованості фінансово-бюджетних процесів [1].

При розробці бюджету на плановий та наступні два за плановим бюджетні періоди доцільним використовувати позитивний досвід країн із розвинутою та трансформаційною економікою в частині «ковзної» складової. Плани бюджету мають уточнюватись відповідно до зміни економічної ситуації та корекцій прогнозу соціально-економічного розвитку та бюджету. Разом з тим, вбачаємо доцільним здійснювати довгострокове прогнозування соціально та економічного розвитку, формування комплексної бюджетної стратегії із різними варіантами та сценаріями прогнозу (оптимістичним, консервативним та збалансованим), що сприятиме зростанню рівня інформативності для бізнесу та міжнародної спільноти. При впровадженні середньострокового бюджетного планування одночасно слід удосконалювати механізм програмно-цільового методу планування бюджету та здійснювати його імплементацію на всіх рівнях бюджетної системи.

Для підвищення дієвості бюджетного прогнозування та планування важливим та необхідним є підвищення ролі ендогенних факторів економічного зростання, розширення обсягів внутрішнього попиту, вдосконалення інституційних механізмів бюджетно-податкового регулювання, удосконалення механізмів моніторингу оцінки резервів збільшення доходної частини державного та місцевих бюджетів, формування збалансованого бюджету в ході економічного циклу. Вагомим показником результативності діяльності державних фінансових інститутів стане розробка довгострокового прогнозу бюджету на період понад 9 років (три періоди середньострокового бюджетного планування). Перспективне фінансово-бюджетне прогнозування спрямоване на посилення ролі бюджету як інструменту регулювання економіки та соціальної сфери, сприяння збалансованому економічному зростанню, оцінці можливих економічних ризиків, що впливатимуть на стійкість фінансово-бюджетної системи. Важливим завданням бюджетного прогнозування є підвищення ефективності бюджетних видатків в середньо- та довгостроковій перспективі, шляхом виявлення можливостей оптимізації соціальної інфраструктури, вдосконалення механізмів фінансування надаваних послуг за рахунок коштів

бюджету, встановлення чітких критеріїв та визначення рівня результативності фінансування бюджетних програм.

Необхідність розширення періоду бюджетного прогнозування обумовлена певною мірою посиленням ролі бюджетного регулювання в стимулюванні економічного зростання, підвищенні якісного рівня добробуту населення, негативними демографічними тенденціями, рецесією в ряді розвинених країн світу та зниженням світових темпів економічного розвитку, значним ступенем впливу розвитку вітчизняної економіки від зовнішньоекономічної кон'юнктури та глобалізаційних перетворень. Важливими умовами при розробці довгострокового прогнозу бюджету, що підвищить його якісний рівень є врахування наступних положень:

формування консервативного, оптимістичного та збалансованого варіанту прогнозу соціально-економічного розвитку країни на довгострокову перспективу;

розрахунок прогнозних показників бюджету на середньострокову перспективу слід здійснювати на основі збалансованого варіанту прогнозу розвитку економіки, а на наступні 6 років за консервативним сценарієм, що дозволить підвищити рівень стійкості та збалансованості бюджетної системи, знизити рівень впливу екзогенних чинників на економіку;

формування видаткової частини бюджету має враховувати той факт, що в найближчі десять років рівень державного боргу буде залишатись на сучасному рівні із незначними коливаннями, що пов'язано із невисокими темпами економічного зростання, потребою значних обсягів рефінансування боргу та активізації ділової активності за рахунок використання механізму бюджетного регулювання;

розрахунок прогнозних значень бюджетних показників має базуватись на основі розроблених та затверджених цільових програм соціального та економічного розвитку з урахуванням можливості їх оптимізації;

прийняття нових бюджетних зобов'язань, в тому числі з метою проведення структурних реформ економіки повинно здійснюватись виключно

на основі порівняння ефективності майбутніх видатків з урахуванням термінів та механізмів їх реалізації в межах визначеного обсягу фінансових ресурсів;

забезпечення певного запасу гнучкості структури та обсягів видаткової частини бюджету в разі зміни економічної ситуації з метою досягнення найбільш позитивного ефекту від реалізації бюджетної політики;

формування бюджету без дефіциту, бюджетний дефіцит має бути не вищим ніж частка видатків на обслуговування боргу у середньостроковій перспективі;

визначення, аналіз та оцінка впливу ризиків на фінансову стійкість та збалансованість бюджетної системи країни в середньо- та довгостроковій перспективі з одночасною розробкою заходів по мінімізації даного впливу.

Прогноз показників бюджету на середньо та довгострокову перспективу має щорічно уточнюватись з урахуванням схваленого та затвердженого Закону України «Про Державний бюджет України». Обсяг фінансування бюджетних програм має бути обґрунтованим та мати визначенні граничні значення даного фінансування. При формуванні прогнозних значень обсягу та структури видаткової частини бюджету важливим є визначення граничних значень показника перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджету систему з урахуванням прогнозованих темпів економічного зростання. З огляду на наявні можливості бюджетного фінансування важливим є визначення відповідних граничних значень фінансування кожної бюджетної програми, що сприятиме підвищенню рівня наукової обґрунтованості бюджетної політики. Зміни прогнозних значень наведених показників можуть прийматись у разі відхилення та перегляду граничного показника перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет та економічної доцільності оптимізації кількості та структури бюджетних програм з метою активізації економічної активності та стимулювання соціально-економічного розвитку. Разом з тим, доцільність зміни даних показників має визначатись на основі встановлених критеріїв та показників результативності кожної бюджетної програми. Вимірність результату від вкладень бюджетних коштів є обов'язковою умовою програмно-цільового методу

планування бюджету та одним з основних напрямів вдосконалення бюджетної політики. Важливим є вирішення поставлених завдань соціально-економічного розвитку, в тому числі на середньо та довгострокову перспективу шляхом реалізації механізму бюджетного регулювання. Критерії досягнення поставлених завдань в процесі реалізації бюджетної політики є важливим індикатором її результативності [66].

Бюджетна політика є вагомим інструментом економічного зростання, важливим є використання положень інституційної бюджетної архітектури у процесі перспективного планування фінансово-економічних показників країни. При здійсненні середньострокового планування на 2020-2024 роки приросту реального валового внутрішнього продукту на 3,5 відсотка, індексу споживчих цін - 8,6 відсотка питома вага доходів зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті складатиме 32,68 відсотка, питома вага видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті - 34,52 відсотка, питома вага дефіциту бюджету у валовому внутрішньому продукті - 1,84 відсотка.

Таблиця 3.1

Бюджетна політика економічного зростання на 2020–2024 роки, %

	2020	2021	2022	2023	2024	2020–2024
Приріст реального валового внутрішнього продукту	3,3	3,4	3,5	3,5	3,7	3,5
Індекс споживчих цін	9,4	9,2	8,5	8,2	7,8	8,6
Питома вага доходів зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті	32,97	32,71	32,59	32,57	32,56	32,68
Питома вага видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті	35,06	34,64	34,40	34,29	34,21	34,52
Питома вага дефіциту бюджету у валовому внутрішньому продукті	2,09	1,93	1,81	1,72	1,65	1,84

Зважаючи на те, що державне фінансування соціальної сфери має найбільшу питому вагу важливим є послідовне підвищення ефективності та результативності інструментів бюджетного планування та прогнозування. Потребує розвитку механізм інтеграції державних цільових програм в бюджетний процес, повноцінне використання програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів. Вагомим значення набувають питання запровадження

оцінки виконання бюджетних програм соціального спрямування шляхом порівняння результатів їх виконання між розпорядниками бюджетних коштів. Одним із пріоритетних завдань бюджетної політики є оптимізація кількості бюджетних програм, що сприятиме посиленню прозорості та ефективності розподілу обмеженого обсягу бюджетних ресурсів. Підвищення якісного рівня фінансового забезпечення сфери освіти потребує переходу до використання розмірів базових нормативних стандартів для визначення мінімальної вартості освітніх послуг у розрізі відповідних груп отримувачів, які надаються навчальними закладами. Важливим є забезпечення подальшої оптимізації мережі установ та закладів освіти з урахуванням результатів моніторингу ефективності діяльності даних установ та якості наданої освіти. В сфері охорони здоров'я пріоритетними заходами держави є запровадження загальнообов'язкового медичного страхування, створення належних інституційних умов для вільного вибору постачальників медичних послуг належного рівня якості, надання адресної допомоги найбільш соціально незахищеним верствам населення. Доцільним є розвиток механізму виділення бюджетних коштів закладам охорони здоров'я залежно від якості та обсягів надання ними медичної допомоги відповідно до потреб населення.

Фінансовий механізм соціальної підтримки населення повинен розвиватися у напрямі посилення адресності надання соціальної допомоги, оновлення критеріїв щодо її отримання громадянами, удосконалення державних соціальних стандартів та гарантій, модернізації системи соціальних послуг. Реалізація грошово-кредитної політики в середньостроковій перспективі має ґрунтуватися на принципах забезпечення цінової стабільності, поглиблення координації із бюджетно-податковою політикою країни, підвищення дієвості політики щодо встановлення валютного курсу використовуючи дієві методи регулювання, забезпечення належного рівня прозорості діяльності грошово-кредитного регулятора перед суспільством.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретико-методологічних засад формування фінансової політики в умовах економічних перетворень зроблені наступні висновки:

Економічна сутність фінансової політики полягає у використанні та реалізації сукупності відповідних економічних заходів, механізмів фінансово-економічного регулювання у взаємозв'язку з стратегічними пріоритетами розбудови країни з метою забезпечення суспільних потреб, збалансованого, довгострокового розвитку національної економіки. Основною метою фінансової політики є забезпечення економічної та соціальної стабільності шляхом створення сприятливих умов для економічного зростання. Формування та реалізація дієвої фінансової політики має ґрунтуватися на принципах централізації, єдності, самостійності, збалансованості, обґрунтованості, системності, комплексності, що спрямовано на забезпечення оптимальних співвідношень між складовими системи фінансового регулювання.

У сучасних умовах, державне фінансове регулювання у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою відіграє вагомий роль у забезпеченні економічного розвитку, в тому числі шляхом підтримки рівня сукупного попиту. Пріоритетними заходами економічної політики розвинутих країн є здійснення адаптивного грошово-кредитного регулювання, реалізація структурних перетворень фінансової системи, збалансування бюджету в межах економічного циклу.

У більшості розвинутих країн заходи державних фінансових інститутів спрямовані на розширення внутрішнього попиту шляхом використання комплексу фіскальних та монетарних інструментів і важелів регулювання економіки. Пріоритетними заходами бюджетної політики в короткостроковому періоді стали збільшення дефіциту бюджету задля фінансування програм стимулювання реального сектору економіки, надання цільових податкових пільг. Особливістю країн з трансформаційною економікою є постійне проходження інституційних змін фінансової політики та її складових, що спрямовано на посилення рівня її ефективності. Використовуючи кредитну складову трансмісійного механізму

грошово-кредитної політики було досягнуто позитивних результатів у сфері відновлення економічного зростання та досягнення цінової стабільності.

Держава відіграє провідну роль у стимулюванні соціально-економічного розвитку. На всіх етапах становлення світової фінансової системи ступінь впливу державного регулювання на темпи економічного зростання був різним, що обумовлювалось обраною моделлю соціально-економічного розвитку країни, пріоритетами економічної політики, дієвістю фінансово-інституційних механізмів її практичної реалізації. Фінансова політика є однією з найбільш вагомих складових системи державного регулювання, основою реалізації механізму впливу держави на економічні процеси. Використовуючи інструменти фінансової політики держава здійснює значний вплив на обсяг та структуру валового внутрішнього продукту, стан платіжного балансу, державних фінансів, рівень зайнятості, індекс споживчих цін. Метою грошово-кредитної політики країни є забезпечення належного монетарного регулювання, що сприятиме стимулюванню економічного зростання в умовах стабільних цін та обмінного курсу. До дієвих інструментів здійснення грошово-кредитної політики належать операції центрального банку на відкритому ринку державних цінних паперів, регулювання облікової ставки, норми обов'язкових резервних вимог депозитів. В свою чергу, валютне регулювання має бути спрямованим на забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці, організацію системи валютного курсоутворення, забезпечення стабільних джерел надходжень іноземної валюти на національний валютний ринок.

Від ступеню виваженості та обґрунтованості рішень щодо встановлення показників частки бюджетних видатків відповідно до функцій держави у валовому внутрішньому продукті та загальній структурі видаткової частини бюджету залежить результативність досягнення та виконання пріоритетних завдань бюджетної політики на плановий рік та середньострокову перспективу. Фінансове забезпечення соціальної сфери в країні, в значній мірі, здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Соціальні пріоритети

бюджетної політики мають сприяти підвищенню добробуту суспільства, зменшувати нерівномірність розподілу доходів, задовольняти попит населення на одержання якісних суспільних послуг. Видатки бюджету на соціальну сферу включають кошти, що спрямовуються на фінансування освіти, науки, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення населення, духовного та фізичного розвитку, а також на фінансування програм забезпечення житлом. Вагома частка видатків соціального спрямування перерозподіляється між складовими бюджетної системи за допомогою міжбюджетних трансфертів, у тому числі субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту, освітньої та медичної субвенцій.

Пріоритетним напрямом податкової та бюджетної політики країни є підвищення ефективності управління бюджетними коштами, збалансованості бюджетів усіх рівнів, фінансової самостійності місцевого самоврядування. З огляду на зазначене, необхідним є забезпечення дієвих перетворень механізму розподілу фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами для забезпечення фінансової спроможності місцевого самоврядування, посилення податкового потенціалу територій та удосконалення системи адміністрування податків та зборів.

Вагомими завданнями державних фінансових інститутів є підвищення рівня конкурентоспроможності економіки, оптимізація видатків бюджету, пов'язаних з структурними перетвореннями системи соціального забезпечення та податкової системи. Для посилення дієвості бюджетного прогнозування та планування важливим є підвищення ролі ендегенних факторів економічного зростання, розширення обсягів внутрішнього попиту, вдосконалення інституційних механізмів бюджетно-податкового регулювання, моніторингу оцінки ефективності бюджетних видатків, формування збалансованого бюджету в ході економічного циклу. У процесі прогнозування доходної частини бюджету важливим є використання динаміки відповідних фінансово-економічних показників. Потребує подальшого розвитку аналітичний інструментарій факторного аналізу, що дозволить підвищити якісний рівень прогнозування кількісного впливу екзогенних чинників та виконання доходної частини бюджету.

Питома вага доходів зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за 2004-2018 роки становить 30,95 відсотка, у тому числі за 2004-2010 роки - 29,91 відсотка, 2011-2015 роки - 30,93 відсотка, 2016-2018 роки - 33,41 відсотка. Питома вага податкових надходжень зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за 2004-2018 роки становить 24,12 відсотка, у тому числі за 2004-2010 роки - 22,06 відсотка, 2011-2015 роки - 24,94 відсотка, 2016-2018 роки - 27,60 відсотка. Питома вага неподаткових надходжень зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за 2004-2018 роки становить 6,16 відсотка, у тому числі за 2004-2010 роки - 6,87 відсотка, 2011-2015 роки - 5,68 відсотка, 2016-2018 роки - 5,29 відсотка.

Фінансова політика є дієвим інструментом регулювання циклічних коливань економіки, важливим є забезпечення своєчасної адаптації фінансових механізмів до динамічних змін внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Система фінансово-економічних інститутів є результатом розвитку та постійного вдосконалення відповідних взаємовідносин у процесі формування, регулювання та використання валового внутрішнього продукту з метою задоволення суспільних потреб. Вагомим є реалізація виваженої, послідовної фінансової політики з використанням бюджетно-податкових, грошово-кредитних інструментів.

Розробка заходів фінансової політики залежить від поставлених завдань, які потребують вирішення на певному етапі суспільного розвитку. Необхідним є посилення рівня взаємозв'язку прогнозування показників бюджету із пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку країни, розширення можливостей застосування монетарних, бюджетних, податкових, митних, тарифних інструментів регулювання для досягнення визначених цілей державної фінансової політики. Доцільним є удосконалення інституційного середовища та інструментарію бюджетного прогнозування та планування, що спрямовано на посилення результативності фінансово-бюджетної політики. Основні напрями державного фінансового регулювання економіки на середньострокову перспективу є складовою реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І.П. Фінансова політика в умовах сучасних економічних реформ в Україні. Вісник ДДФА: Економічні науки. 2013. №2(30). С. 104–111.
2. Арсаханова З.А. Финансовая политика экономического роста: теория и практика / З.А. Арсаханова. М.: Изд-во «Экономика», 2014. 188 с.
3. Береславська О. І. Валютно-курсова політика в умовах інфляційного таргетування в Україні. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2017. № 2. С. 24–36.
4. Білорус О. Г. Відтворювальна еволюція та структурна трансформація глобального капіталу. Фінанси України. 2015. № 11. С. 7–21.
5. Богдан Т.П. Державний борг України: особливості формування та управління в сучасних умовах. Фінанси України. 2013. № 1. С. 32–46.
6. Боголіб Т.М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності. Економічний часопис-XXI. 2015. № 3–4 (1). С. 84–87.
7. Бояр А.О. Бюджетний процес у Європейському Союзі: монографія. Луцьк: 2012. 522 с.
8. Бояр А.О. Напрями трансформації бюджетної системи України в умовах європейської інтеграції. *Наукові праці НДФІ*. 2012. №3. С. 134-137.
9. Буряченко А. Є. Фінансовий потенціал регіонального розвитку : монографія. К. : КНЕУ, 2013. 342 с.
10. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку : монографія / за ред. Л. В. Лисяк ; Дніпропетр. держ. фінанс. акад. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2015. 396 с.
11. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. К. : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
13. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик К.: Центр навчальної літератури, 2004. 542 с.

14. Ватульов А. В. Фінансова політика у системі економічного розвитку. Економічний часопис - XXI. 2013. № 5-6 (1). С. 37-40.
15. Вінник Т.А. Збалансування складових фінансової політики на сучасному етапі розвитку України. Економіка, фінанси, право. 2013. № 9. С. 23–28.
16. Власюк О. С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації : монографія. К. : НІСД, 2014. 432 с.
17. Городецька Т. Е. Архітектоніка бюджетної системи України: інституційний аспект. Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ". 2014. № 66 (1108). С. 53-60.
18. Григорська О. С. Бюджетна політика у системі соціально-економічного розвитку суспільства. Інвестиції: практика та досвід. 2011. №10. С. 59-61.
19. Гриценко А. А. Сучасна криза у контексті логіки соціально-економічного розвитку. Економіка України. 2015. № 6. С. 18-37.
20. Даниленко А. І. Фінансові аспекти управління економічним розвитком. Економіка України. 2015. № 10. С. 4–22.
21. Данилишин Б. М. Основні напрями монетарної політики України. Фінанси України. 2018. № 2. С. 9–25.
22. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
23. Дзюблюк О. В. Валютна політика як фактор макроекономічної стабілізації. Фінанси України. 2016. №11. С. 33–51.
24. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія / І. В. Запатріна. К.: Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. 528 с.
25. Запатріна І. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір. Вісник КНТЕУ. 2012. №. 2. С. 59–73.
26. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В. В. Зимовець. НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. К., 2010. 355 с.
27. Карлін М. І. Управління дефіцитом бюджету України: проблеми та перспективи. Економічний форум. 2017. № 1. С. 188–197.

28. Качула С.В. Суспільні фінанси у забезпеченні пріоритетних напрямів розвитку людського потенціалу // Вісник ДДФА: Економічні науки. 2013. № 1 (29). С. 111–115.
29. Кравець В.І. Фінансова політика як складова державного регулювання економіки. Бізнес Інформ. 2017. № 12. С. 116–120.
30. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег. Избранное / Дж. М. Кейнс. М.: Эксмо, 2008. 960 с.
31. Кириленко О. П. Формування інституційного забезпечення прозорості бюджетного процесу в Україні. Фінанси України. 2017. № 8. С.80–94.
32. Козарезенко Л. В. Фінансова політика розвитку людського потенціалу. К. : Центр учбової літератури, 2016. 411 с.
33. Колесов А.С. Эффективность финансовой политики государства: вопросы теории и практики: монография / А. С. Колесов. М.: Финансы. 2012. 309 с.
34. Конституція України / Верховна Рада України від 28.06.1996 р. №254 /96–ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
35. Костіна Т. В. Фінансові системи провідних країн / Т. В.Костіна. Д: ДонНУЕТ, 2008. 232 с.
36. Крисоватий А., Синютка Н. Трансформація державних фінансів України в системі децентралізаційних процесів. Журнал європейської економіки. 2016. Т. 15, № 1. С. 35–56.
37. Крючкова Н. М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія / Н. М. Крючкова. О.: Астропринт, 2011. 174 с.
38. Крючкова Н.М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія. О. : Астропринт, 2011. 174 с.
39. Кучер Г. В. Державні фінансові ресурси : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
40. Лагутін В. Економічна політика держави та ефекти її реалізації. Вісник КНТЕУ. 2017. № 4. С. 5–20.
41. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. Modern economics. 2018. № 9. С.53–59.

42. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В.Лисяк. К.: ДННУ АФУ, 2009. 594 с.
43. Лук'яненко І. Г. Моделювання впливу змін фіскальної політики на економіку України. Бізнес Інформ. 2012. № 4 (411). С. 197–201.
44. Лук'яненко І. Г., Фарина О.І. Макрофінансова стабільність: моделі та методи оцінки : монографія. К. : НаУКМА, 2016. 185 с.
45. Лук'яненко І. Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. К.: НаУКМА, 2014. 229с.
46. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики. Фінанси України. 2009. № 12. С. 13-19.
47. Мазаракі А., Волосович С. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. Вісник КНТЕУ. 2016. № 1 С. 5-23.
48. Макконнел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнел, С. Л. Брю. пер. с 14 англ. изд. М.: ИНФРА-М, 2003. 972 с.
49. Макогон В. Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами. Економічний вісник університету. 2015. № 26/1. С.207-211.
50. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.
51. Макогон В. Д., Адаменко І.П. Фінансово-бюджетна політика як складова соціально-економічних перетворень. Науковий вісник Полісся. 2018. № 2 (14). Ч. 1. С. 129–135.
52. Мельниченко С.І. Державна фінансова політика соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2015. № 1. С. 12–22.
53. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія / О. О. Молдован. К. : НІСД, 2011. 380 с.
54. Мороз П. Координація бюджетної та грошово-кредитної політики України з метою стимулювання економічного зростання. Банківська справа. 2013. № 9–10. С. 86–95.

55. Мир на рубеже тысячелетий: прогноз развития мировой экономики. / [Редкол.: Мартынов В. А., Дынкин А. А. и др.] - М.: Новый век, 2010. 591 с.
56. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн. К.: Центр навч. літератури, 2013. 240 с.
57. Нестеренко А. С. Фінансова система України: проблеми теорії: монографія / А. С. Нестеренко. Одеса : Фенікс, 2014. 574 с.
58. Нечаюк І.Б. Фінансова політика та її вплив на соціально-економічний розвиток України. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 7/8. С. 20-23.
59. Нікітішин А. О. Формування та розвиток інституційної архітектури податкового регулювання. Бізнес Інформ. 2018. № 2. С. 259–265.
60. Нова модель економічного зростання в Україні: монографія / за заг. ред. Т.М. Боголіб / Переяслав-Хмельницький: ВидКСВ, 2015. 694 с.
61. Опарін В. Системний підхід до формування державної фінансової політики. Економіка України. 2011. №9. С. 93-95.
62. П'ятаченко Г.О. Становлення та розвиток фінансів України (1917-2003) / Г. О. П'ятаченко. К. : НДФІ, 2005. 84 с.
63. Пасічний М. Д. Бюджетна політика за умов економічної кризи. Інвестиції, практика та досвід. 2018. № 19. С. 28–32.
64. Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [Калінеску Т. В. та ін] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Л. : Вид-во СХУ ім. Володимира Даля, 2013. 255 с.
65. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755–VI. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.11&nobreak=1>
66. Павленко В.П. Державне регулювання національної економіки: методологія та перспективи розвитку: монографія. Київ: Фенікс, 2015. 303 с.
67. Радіонова І. Ф. Правила фінансової політики та бюджетні обмеження уряду. *Фінанси України*. 2013. № 4. С. 58-69.
68. Радіонов Ю. Д. Фінансова політика та проблеми ефективності її реалізації в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2014. Вип. 4. С. 20-26.

69. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації: монографія / за ред. Луніної І. О.; Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2014. 295 с.
70. Самуельсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика. 19-е изд.: пер.с англ. М.: Вильямс, 2015. 1360 с.
71. Стиглиц Дж. Е. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса. М.: Эксмо, 2011. 512 с.
72. Савченко К.В. Стабілізаційна фінансова політика держави: концептуальні засади та механізм реалізації в Україні: монографія / К. В. Савченко. К. : Акад. муніцип. упр., 2014. 478 с.
73. Савчук Н. В. Бюджетні пріоритети України у контексті суспільного вибору : монографія. К. : КНЕУ, 2014. 325 с.
74. Селіверстова Л.С., Адаменко І.П. Фінансова політика в умовах інституційної економіки. Економіка та держава. 2018. № 1. С. 16–19.
75. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ. М.: Эксмо, 2009. 956 с.
76. Соколовська А. М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування. Фінанси України. 2013. № 9. С. 28-44.
77. Соколовська А. М. Шляхи реформування податкової системи. Фінанси України. 2014. 12. С. 103–121.
78. Стратегія посткризового розвитку зовнішньоекономічного сектора України : монографія / [А.А. Мазаракі та ін.]; за ред. А.А. Мазаракі. – Київ: КНТЕУ, 2014. 651 с.
79. [Східницька Г. В.](#) Фінансова політика сталого розвитку сільських територій. Сталий розвиток економіки. 2015. № 1. С. 226-232.
80. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. К. : КНЕУ, 2016. 695 с.
81. Фінансова система України: реструктуризація під впливом глобалізації як складова її безпеки: монографія / Д. М. Дмитренко. К. : Університет "Україна", 2011. 256 с.

82. Чугунов І. Довгострокова бюджетна стратегія в системі економічної циклічності. Вісник КНТЕУ. 2014. № 5. С. 64–73.
83. Чугунов І. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин. Вісник КНТЕУ. 2011. №. 4. С. 13–22.
84. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія / І. Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.
85. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія. К. : НІОС, 2003. 488 с.
86. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи. Фінанси України. 2008. №. 11. С. 3–10.
87. Чугунов І. Я., Максjuta А.А. Бюджетна складова суспільного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2012. № 3. С. 45–54.
88. Чугунов І. Я., Пасічний М. Д. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. Вісник КНТЕУ. 2016. № 5. С. 5–18.
89. Чугунов І. Я., Собчук С. І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2018. № 3. С.103–116.
90. Чугунов І., Макогон В. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 5–18.
91. Чугунов І.Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності. Вісник КНТЕУ. 2014. № 5. С. 64–77.
92. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2014. № 4. С. 79–91.
93. Чугунов І.Я., Павелко А.В. Бюджетна політика економічного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2015. № 2 (100). С. 64–73.
94. Budget Policy of Social Development: Monograph/ General editorship Doctor of Economics, Professor Honored Worker of Science and Technology of Ukraine I. Ya. Chugunov. Tallinn. Estoni, 2018. 362 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Частка доходів Зведеного бюджету України у ВВП за 2004–2018 роки, %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Податкові надходження	18,31	22,22	23,10	22,38	23,96	22,78	21,65	25,70	25,55	24,33	23,46	25,64	27,31	27,76	27,72
Неподаткові надходження	7,13	7,20	7,44	6,73	6,38	6,39	6,82	4,61	5,73	5,84	5,14	7,08	5,27	5,18	5,42
Доходи від операцій з капіталом	0,72	0,63	0,59	0,89	0,71	0,41	0,29	0,18	0,21	0,11	0,13	0,09	0,07	0,07	0,08
Офіційні трансфери від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,12	0,05	0,04	0,01	0,01	0,07	0,03	0,04	0,01	0,10	0,34	0,10	0,18	0,05	0,04
Цільові фонди	0,23	0,29	0,39	0,50	0,35	0,24	0,26	0,08	0,06	0,05	0,03	0,03	0,03	1,02	0,02
Всього	26,51	30,40	31,57	30,51	31,42	29,89	29,05	30,61	31,57	30,43	29,11	32,94	32,85	34,09	33,28

Додаток Б

Таблиця Б.1

Динаміка основних податків Зведеного бюджету України у 2004–2018 роках

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Податок на додану вартість															
частка у доходах зведеного бюджету, %	18,25	25,19	29,34	27,01	30,92	30,99	27,44	32,64	31,16	28,98	30,49	27,37	30,08	31,03	31,60
частка у валовому внутрішньому продукті, %	4,84	7,66	9,26	8,24	9,71	9,26	7,97	9,99	9,84	8,82	8,87	9,02	9,88	10,93	10,52
Податок на доходи фізичних осіб															
частка у доходах зведеного бюджету, %	14,43	12,89	13,27	15,83	15,41	16,30	16,22	15,10	15,29	16,31	16,49	15,33	17,73	18,26	19,41
частка у валовому внутрішньому продукті, %	3,82	3,92	4,19	4,83	4,84	4,87	4,71	4,62	4,83	4,96	4,80	5,05	5,82	6,43	6,46
Податок на прибуток підприємств															
частка у доходах зведеного бюджету, %	17,70	17,51	15,25	15,64	16,08	12,09	12,85	13,80	12,53	12,42	8,82	5,99	7,69	7,22	8,97
частка у валовому внутрішньому продукті, %	4,69	5,32	4,81	4,77	5,05	3,61	3,73	4,22	3,95	3,78	2,57	2,00	2,53	2,54	2,98
Акцизний податок															
частка у доходах зведеного бюджету, %	7,32	5,89	5,01	4,82	4,30	7,91	9,00	8,53	8,62	8,29	9,89	9,68	13,00	11,95	11,21
частка у валовому внутрішньому продукті, %	1,94	1,79	1,58	1,47	1,35	2,37	2,61	2,61	2,72	2,52	2,88	3,19	4,27	4,21	3,73

Таблиця В.1

Структура видатків Зведеного бюджету України у 2004–2018 роках, %

[illegible]

Додаток Д

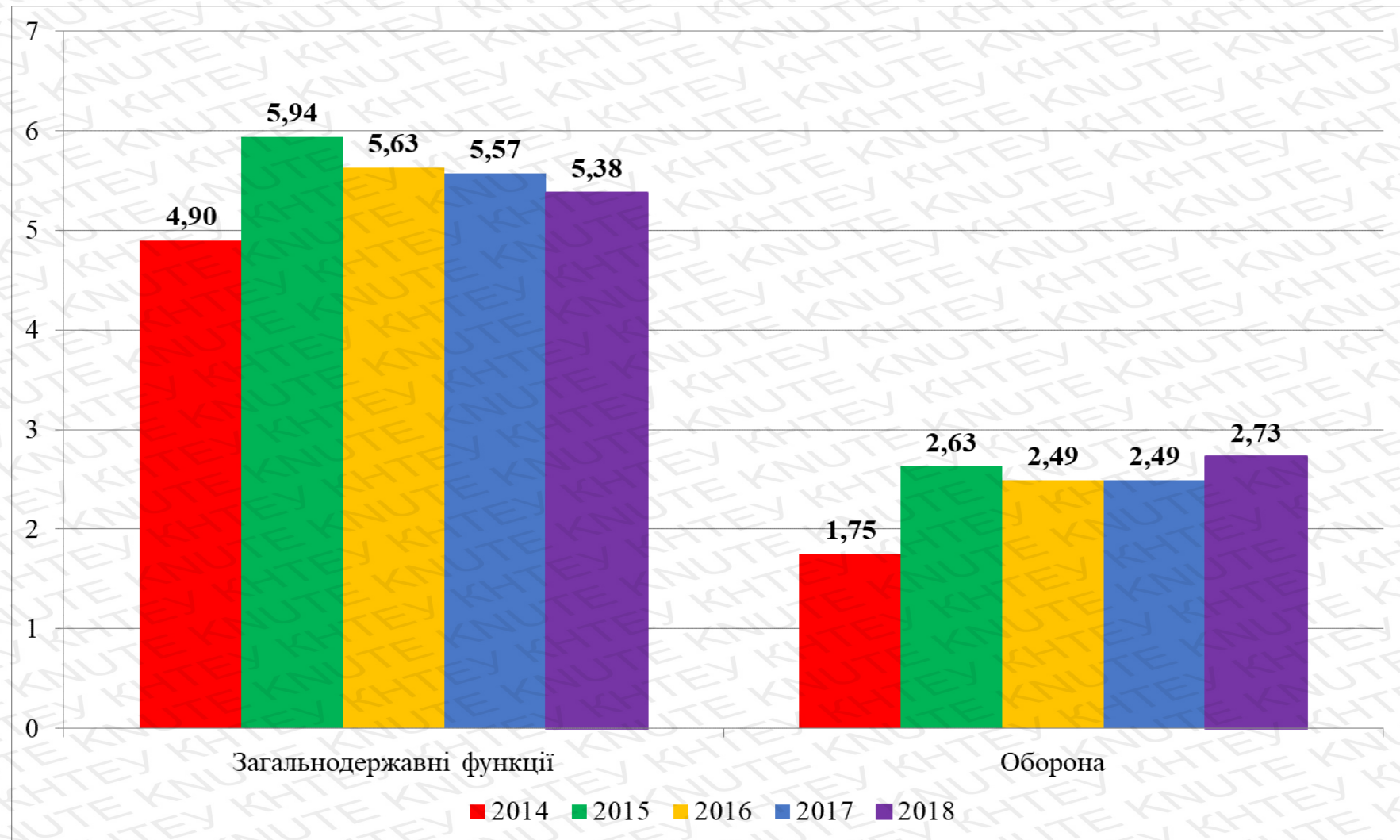


Рис. Д.1. Частка видатків Зведеного бюджету України у ВВП за 2014–2018 роках, %

Додаток Д

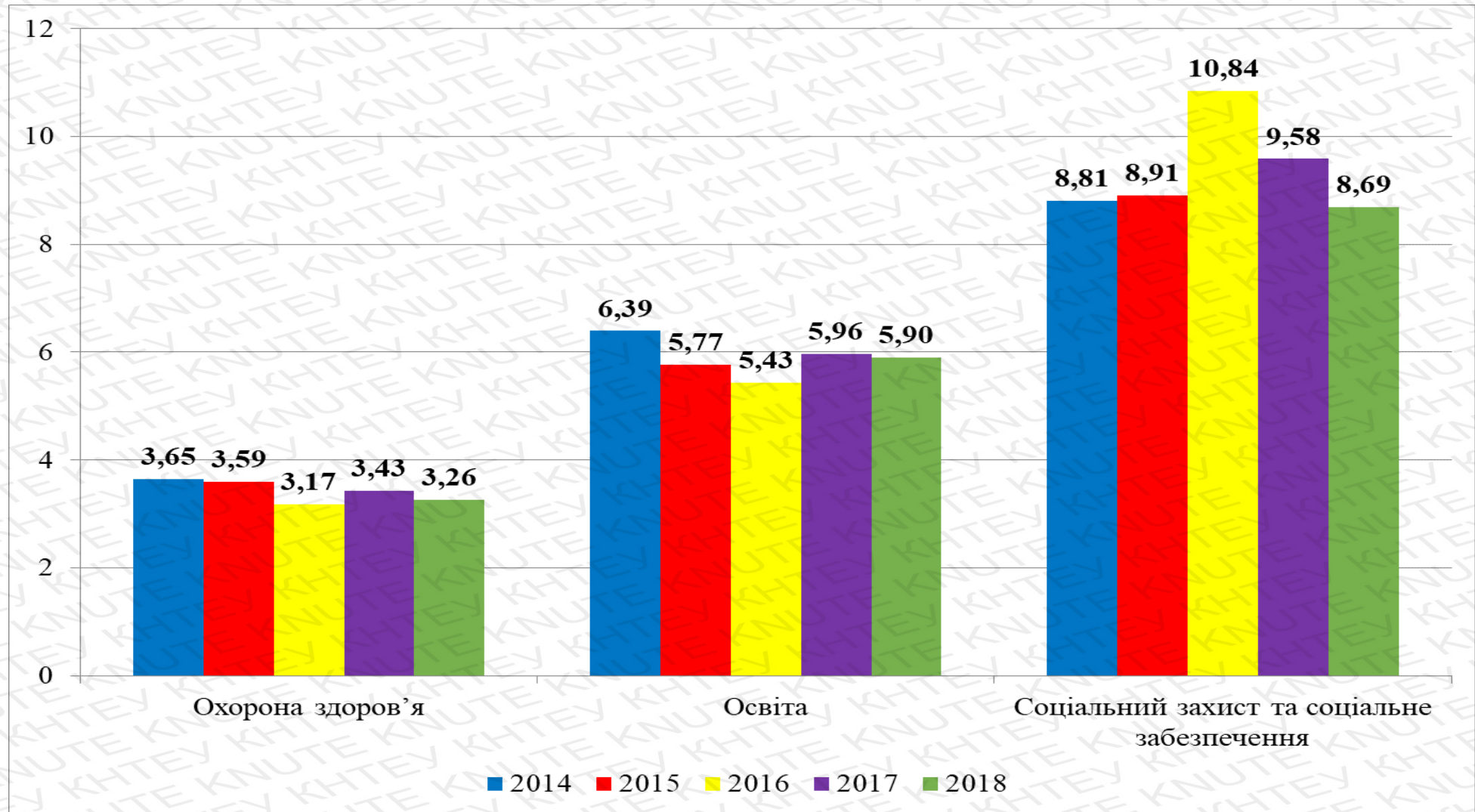


Рис. Д.2. Частка видатків Зведеного бюджету України у ВВП за 2014–2018 роках, %

Додаток Є

Таблиця Є.1

Структура доходів Державного бюджету України у 2007–2018 роках, %

Роки	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Офіційні трансфери	Цільові фонди
2007	72,21	26,05	1,12	0,04	0,58
2008	74,95	23,61	0,93	0,04	0,47
2009	73,72	25,10	0,54	0,32	0,32
2010	71,31	27,81	0,23	0,14	0,51
2011	83,83	15,77	0,17	0,15	0,08
2012	79,70	19,79	0,36	0,08	0,07
2013	77,82	21,61	0,09	0,43	0,05
2014	78,93	19,25	0,27	1,50	0,06
2015	77,02	22,56	0,04	0,34	0,04
2016	82,29	16,93	0,04	0,70	0,04
2017	79,22	16,23	0,04	0,75	3,76
2018	81,38	17,74	0,07	0,79	0,02

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Структура видатків Державного бюджету України у 2007-2018 роках, %

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальнодержавні функції	13,04	11,94	13,79	15,36	16,76	16,23	17,42	21,97	25,59	24,12	25,14	23,72
Оборона	7,26	6,43	5,36	5,02	5,55	5,34	5,16	9,13	12,91	12,13	13,12	14,12
Громадський порядок, безпека та судова влада	14,13	13,64	13,40	12,65	13,59	13,45	13,63	14,89	13,56	14,64	13,84	17,01
Економічна діяльність	22,95	21,22	18,47	15,96	18,77	18,21	14,36	11,48	9,22	6,42	8,29	9,26
Охорона навколишнього природного середовища	1,39	1,22	1,01	1,02	1,26	1,52	1,59	0,87	1,01	0,97	0,84	0,76
Житлово-комунальне господарство	0,56	0,24	0,15	0,37	0,14	0,14	0,03	0,04	0,01	0,01	0,01	0,04
Охорона здоров'я	4,90	4,04	4,18	3,88	4,29	4,19	4,48	3,50	2,84	2,55	2,95	3,29
Духовний та фізичний розвиток	1,53	1,60	1,79	2,29	1,60	2,02	1,78	1,63	1,64	1,01	1,39	1,47
Освіта	11,69	11,82	13,27	12,76	11,41	11,15	10,76	9,57	7,49	7,11	7,59	6,45
Соціальний захист та соціальне забезпечення	22,55	27,85	28,58	30,69	26,63	27,75	30,79	26,88	25,74	31,04	26,83	23,88

Додаток 3

Таблиця 3.1

Структура прямого та гарантованого державного боргу України у 2007–2018 роках, %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<u>Державний борг</u>	80,29	69,01	71,41	74,83	75,51	77,44	82,11	86,03	84,86	85,54	85,62	85,79
<i>Внутрішній борг</i>	20,05	23,60	28,66	32,78	34,13	36,92	43,95	41,88	32,32	34,75	35,18	35,10
<i>Зовнішній борг</i>	60,25	45,41	42,75	42,05	41,38	40,52	38,18	44,15	52,54	50,79	50,44	50,69
<u>Гарантований державний борг</u>	19,71	30,99	28,59	25,17	24,49	22,56	17,89	13,97	15,14	14,46	14,38	14,21
<i>Внутрішній борг</i>	1,13	1,06	4,44	3,22	2,60	3,14	4,63	2,53	1,37	0,99	0,62	0,48
<i>Зовнішній борг</i>	18,58	29,94	24,16	21,95	21,89	19,42	13,24	11,44	13,77	13,47	13,76	13,73

Додаток К

Таблиця К.1

Прогноз питомої ваги видатків Зведеного бюджету України у ВВП на 2020-2024 роки, %

Функціональна класифікація	2020	2021	2022	2023	2024
Загальнодержавні функції	5,73	5,65	5,60	5,59	5,58
Оборона	2,56	2,50	2,45	2,44	2,43
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,87	2,85	2,84	2,84	2,83
Економічна діяльність	3,03	2,97	2,94	2,88	2,87
Охорона навколишнього природного середовища	0,27	0,26	0,25	0,25	0,25
Житлово-комунальне господарство	0,89	0,87	0,86	0,85	0,85
Охорона здоров'я	3,45	3,39	3,38	3,38	3,37
Духовний та фізичний розвиток	0,83	0,82	0,81	0,81	0,80
Освіта	5,97	5,93	5,89	5,88	5,87
Соціальний захист та соціальне забезпечення	9,46	9,40	9,38	9,37	9,36
Всього	35,06	34,64	34,40	34,29	34,21

Додаток Л

Таблиця Л.1

Бюджетна політика економічного зростання на 2020–2024 роки, %

	2020	2021	2022	2023	2024	2020–2024
Приріст реального валового внутрішнього продукту	3,3	3,4	3,5	3,5	3,7	3,5
Індекс споживчих цін	9,4	9,2	8,5	8,2	7,8	8,6
Питома вага доходів зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті	32,97	32,71	32,59	32,57	32,56	32,68
Питома вага видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті	35,06	34,64	34,40	34,29	34,21	34,52
Питома вага дефіциту бюджету у валовому внутрішньому продукті	2,09	1,93	1,81	1,72	1,65	1,84